

**JEZIK IN
SLOVSTVO**

letnik XVII — leto 1971/72 — št. 4

Jezik in slovstvo

Letnik XVII. številka 4

Ljubljana, januar 1971/72

Časopis izdaja od oktobra do maja (8 števil)

Izdaja ga Slavistično društvo Slovenije v Ljubljani

Glavni in odgovorni urednik Franc Jakopin, Ljubljana, Aškerčeva 12

Uredniški odbor: Milan Dolgan (metodika), Franc Jakopin (jezikoslovje), Matjaž Kmecl (slovstvena zgodovina)

Tehnični urednik: Ivo Graul

Tisk Aero, kemična in grafična industrija Celje

Opremila inž. arh. Dora Vodopivec

Naročila sprejema uredništvo JiS, Ljubljana, Aškerčeva 12

Tekoči račun pri SDK 501-8-4

Letna naročnina 32.— din, polletna 16.— din, posamezna številka 4.— din

Za dijake in študente, ki dobivajo revijo pri poverjeniku, 16.— din

Za tujino celoletna naročnina 48.— din

Rokopise pošiljajte na naslov: Uredništvo JiS, Ljubljana, Aškerčeva 12

Vsebina četrte številke

Razprave in članki

- 97 *Anton Bajec* Iz mojega življenja in dela
101 *France Bezlaj* Razmerja med slovensko in slovansko leksiko
107 *Vlado Novak* Slovenski jezikoslovci in literarni zgodovinarji s celjskega pokrajinskega območja

Zapiski, ocene in poročila

- 113 *Matjaž Kmecl* Profesor Janko Orožen — osemdesetletnik
114 *Pavle Merku* Sprehod skozi tersko besedišče — 3
116 *J. T.* Pripombe h končnici -ega za tožilnik ednine moškega in srednjega spola
117 *Jože Toporišič* VII. seminar slovenskega jezika, literature in kulture
118 *F. Jakopin—Jože Toporišič* Celjski seminar o vprašanih sodobnega slovenskega knjižnega jezika in njegovega poučevanja
121 *Janko Jurančič* Seminar jezika in literature za tuje slaviste v Beogradu
123 *Minka Kuclar* Poročilo o delu republiškega odbora SDS

Vprašali ste

- 124 *Matjaž Kmecl* Torej še enkrat o Kosovelovem konstruktivizmu

Dokumenti

- 127 *Boris Paternu* Program raziskovalnih nalog literarnih zgodovinarjev-slavistov in predlogi, ki jih narekuje položaj stroke
131 Pisma Zavodu za šolstvo SRS ob predlogih za nove osnovnošolske in srednješolske učne načrte — III (*Milan Dolgan, Stane Grebenc*)
4/3 V oceno smo prejeli
4/4 Popravek

IZ MOJEGA ŽIVLJENJA IN DELA

Starosta slovenskih slavistov prof. dr. Anton Bajec je 6. januarja letos praznoval petinsedemdesetletnico. Namesto jubilejnega članka objavljamo pogovor, v katerem nam je slavljeneц razkril nekaj značilnih potez svoje jezikoslovne osebnosti. (Delo profesorja Bajca bo v celoti zajela bibliografija njegovih spisov, ki bo izšla v slavnostnem zvezku Slavistične revije XX (1972) 1.)

Gotovo izražamo občutje vseh sodelavcev in bralcev naše revije, ko jubilanту želimo še veliko zdravih in ustvarjalnih let.

Uredniki

Znano je, da sta se Nahtigal in Ramovš že v gimnazijskih letih resno ukvarjala z jezikoslovjem; ali ste se tudi vi že v gimnaziji spoprijemali z jezikoslovnimi vprašanji?

V gimnaziji sta mi bila konjiček latinščina in grščina, pač pod vplivom prof. Ivana Dolenca. Za slovenščino me žal učitelji niso znali navdušiti, če izvzamem kratko dobo, ko jo je poučeval dr. Debevec (Vzori in boji). Vsekakor je bilo moje zanimanje vse premnogostransko in zato še neusmerjeno v kako posebno stroko. Pomembno je bilo tudi, da je svetovna vojna moj študij pred časom pretrgala za več kot tri leta.

Ali ste ohranili kakšne posebno izrazite spomine na vaše akademske učitelje v Zagrebu, Pragi in v Ljubljani?

Po koncu vojne sem se odpravil v Zagreb študirat romanistiko, vendar sem moral vpisati slavistiko, ker predavatelja še ni bilo. Oklenil sem se Ivšiča, saj so me njegova predavanja iz poljske historične gramatike na mah pritegnila, posebno ker je pokazal toliko razumevanja za slovenske slušatelje. Vendar v Zagrebu nisem mogel ostati, ker me je študij romanistike gnal v Prago. Tam sta me Hujer in posebno še Weingart prevesila na slavistično plat. Žal praška leta ni-

sem mogel izkoristiti, kolikor bi si bil želel, in to iz dveh vzrokov. Prvi je bil preprijazni hišni gospodar, ki me je nemalokrat zvečer pri vratih pričakal z mero piva in šopom kart za 'jihoslavský marjáš'. Drugi vzrok je bil boj za ljubi kruhek, ker sem postal mentor razvajenemu edinčku. Njegova mamica naju je kar naprej pošiljala na letenska igrišča ali kam drugam, češ naj si malo oddahneva, pa se naju je samo hotela odkrižati. In tako je sinček padel v razredu, jaz pa iz čolna v Vltavo — na srečo po opravljenih kolokvijih, ter zaradi vnetja ušesa komaj prestal tri težke operacije. In tako sem se s križem povezano bučo vrnil v svoj ljubo doma. Vpisal sem se torej na pravkar ustanovljeno filozofsko fakulteto v Ljubljani. Ker sem bil dva semestra pred sošolci, so me imeli za 'starega mačka'. Vsi so mi z navdušenjem govorili o Ramovšu, tako da sem nestrpno čakal njegovega prvega predavanja. Kar verjeti nisem mogel, da je ta krhki mladenič res profesor, a že ob prvem nastopu sem začutil moč njegove osebnosti. Nam prvim slušateljem, posebno še povratnikom iz vojske, se je kmalu tako približal, da nam je bil kakor starejši brat.

Mogočen vtis je napravil name prof. Nahtigal; sprva se mi je videl kakor jezni Mojzes z obema tablama, a proti koncu študija smo govorili samo še 'naš ata'. Ni treba posebej poudariti, da sta me oba dokončno pridobila za slavistiko, Ramovš pa mi je odprl še dotlej neznano deželo — slovenistiko.

V študijskih letih ste bili romanist in slavist, pozneje ste se celo habilitirali za romanistiko; ali ste prestopili na čisto slovenistično jezikoslovno pot sami ali sta vas tako usmerila Ramovš in Breznik? Kdo vam je najmočneje pomagal oblikovati vašo jezikoslovno zavest in raziskovalno smer? Vaša jezikoslovna osebnost namreč posrečeno združuje Ramovševo univerzalnost in senzibilnost pri obravnavi jezikovnih pojavov ter Breznikovo ljubezen in poznavanje vprašanj slovenskega knjižnega jezika.

In vendar se je zaokrenilo čisto drugače. Po šestem semestru (in dveh vštetih vojnih) me je Ramovš skorajda prisilil, da sem napravil doktorat, potem pa mi je rekel: »Ná, tu imaš francosko štipendijo, glej, da se vrneš s habilitacijo! Nič ne obljubim, a mogoče te bo univerza še kdaj potrebovala.« Tako sem za nekaj časa zanemarljavo slavistiko, vendar sem še naprej čutil v sebi vpliv mladogramatika Ramovša in se mu do današnjega dne nisem dosti izneveril.

Z Breznikom sva bila sprva samo dobra šentviška znanca. Kadarkoli sva se srečala, ni pozabil izraziti svojega občudovanja za Ramovša (in Oštirja), zlasti za njegovo sistematičnost. Na svojo sramoto pa moram priznati, da sem kot suplent bolje poznal Breznika kakor pa njegovo slovnico, in tako je bilo z večino mojih tovarišev. Takrat nam je bila zgodovina jezika alfa in omega, knjižni jezik pa nekak stranski proizvod. Pri meni se je to gledanje spremenilo šele z vstopom v 'čitankarski' kolektiv, ko smo se vse bolj zblížali z Breznikom in nas je šolsko delo sililo v študij knjižnega jezika, Škrabčevih del in Breznikove slovnice.

Ali lahko bralcem Jezika in slovstva na kratko razložite, v čem se vaš pogled na slovenski knjižni jezik in na njegovo slovnico razlikuje od Breznikovega?

Hočete reči: od Škrabčevega in Breznikovega pogleda? Škrabec mi je v svojem gigantskem boju imponiral, vendar sem se vsakokrat, ko sem prebiral Cvetje, živo zavedal, da njegova železna doslednost ne more povsem prodreti. To je že

precej prej opazil Breznik. Od tod njegovo pogosto omahovanje in koncesije dejanski rabi. Z Breznikom in drugimi sem vso dobo med obema vojnama videl osnovo knjižnega jezika v ljudskem, to se pravi v kmečkem jeziku, seveda prečiščenem, privzdignjenem, transponiranem. Vendar pa me je lektoriranje pri ljubljanski Drami kmalu izučilo, da je knjižni jezik vrednota zase s svojimi pravili in zahtevami. Če sem npr. po prejšnjem pravorečju hotel izgovor *pogledati v óci*, so me vsi nejeverno pogledovali. Spoznal sem, da ni več edina osnova gorenjsko in dolensko narečje, marveč bolj ali manj tudi ostala Slovenija. Uvidel sem, da se je jezikovno težišče premaknilo s kmetov v mesto, da zahtevam moderne knjižnega jezika sam jezik naših klasikov ni več kos.

Vaše kapitalno delo Slovensko besedotvorje slavistični strokovnjaki ugodno ocenjujejo; ali lahko označite rezultate vašega dolgoletnega dela na tem področju?

Danes sem manj zadovoljen s prvim delom, s tvorbo samostalnikov, saj bi se ta dala dosti izčrpnije in preglednejše obdelati. Takrat pač še nisem imel dovolj izkušnje in dovolj gradiva. Razprava ima pravzaprav pet delov, pa so skoraj vsi prezrli tvorbo prislovov, ki je zaradi skromnega obsega izšla kar v Slavistični reviji. Še zmeraj pa imam občutek, da zelo manjkata poglavji o glagolih in veznikih, da bi bila celota zaokrožena.

Vi ste bili prvi profesor za slovenski knjižni jezik na naši univerzi; kje so po vašem vzroki, da se ta predmet na filozofski fakulteti tako dolgo ni mogel osamosvojiti?

Ramovš je svoje prvotne mladogramatiške poglede na knjižni jezik dokaj zgodaj spremenil, o tem priča njegovo krepko sodelovanje pri SP 1935. Prizadeval si je za ustanovitev stolice za slovenski knjižni jezik, pridobil za sodelovanje Breznika, vendar ni uspel, delno zaradi Breznikove vezanosti na škofijsko gimnazijo. Zagrabil pa je za prvo ugodno priložnost l. 1946, ko je na to mesto postavil mene. Razumljivo je, da se ta predmet, sprva samo lektorat, še lep čas ni mogel osamosvojiti, morda vsaj malo tudi po mojem prešibkem zavzemanju. Nekateri so namreč gledali v njem samo preganjanje germanizmov in drugih izmov, torej neznanstveno in za slovenske razmere značilno amaterstvo med seboj sprtih pravopisnih prerokov.

Ali ste bili leta 1935 vi in drugi člani »Ramovševega omizja« zadovoljni z Breznik-Ramovševim Pravopisom? Kdo je bil pravzaprav najvplivnejši član pripravljalnega odbora za SP 1950 in SP 1962? Kritikom ste v glavnem odgovarjali le vi.

Zadovoljen sem bil predvsem z dejstvom, da je v SP 1935 prvič našlo svoje mesto slovensko pravorečje. Najzaslužnejši član za SP 1950 je bil brez dvoma Šolar, saj je sam opravil več kot polovico dela zanj, seveda v skladu z Ramovševimi in Zupančičevimi jezikovnimi nazori. Pri SP 1962 je bil skrajna gonilna sila Kolarič, po njegovem odhodu v Novi Sad pa sem to breme vzel nase.

Veliko ste razmišljali o razmerju med slovenskim knjižnim (zbornim) govorom in pogovornim jezikom; ali je za vas slovenska kojne in slovenski pogovorni jezik ista stvar?

Slovenske kojne še nimamo, pač pa se ji po malem bližamo, pogovorni jeziki pa so še zmeraj pokrajinsko obarvani.

Človek ima vtis, da Slovenci samo tarnamo, kako nespoštljivo ravnamo s svojim knjižnim jezikom, da ne znamo ne govoriti ne pisati več slovensko, da se jezikovno potujčujemo ipd. Ali je to res? Če je, kaj mislite, kje in kako je treba začeti zdraviti?

Seveda tožimo in tarnamo, nočemo pa se zavedati žalostne resnice, da vsakdo to počne s stališča svoje osebne usmerjenosti. Pogledi na knjižni jezik se še tako razhajajo, da pišočji res ne morejo vedeti, kako in kaj bi, da se ne bi zamerili. Različne nazore je nujno treba uskladiti, in to z večjim in manjšim popuščanjem od ene in druge strani. Neogibno potrebna nam je stalna komisija za jezikovna vprašanja, ne samo pravopisna, ki bi usklajala jezik za neko določeno dobo. Dajte pišočim in šolnikom neko trdno oporo, pa vam jamčim, da bo to ugodno odmevalo celo po naših srednjih šolah.

Bili ste med uredniki Slovenskega jezika, prvi jezikoslovni urednik Slavistične revije in Jezika in slovstva; katere so bile in so še pomanjkljivosti našega revialnega strokovnega tiska.

Poglavitna pomanjkljivost našega strokovnega tiska je, da ima premalo naročnikov in zato premalo vpliva na našo javnost, druga pa je pomanjkanje sistema pri obravnavanju jezikovnih vprašanj.

Bralci Jezika in slovstva vedo, da kot član glavne redakcije Slovarja slovenskega knjižnega jezika že dobro desetletje žrtvujete ves svoj čas za reševanje slovenskih leksikografskih in leksikoloških vprašanj; gotovo bi bili vi in vsi Slovenci veseli, ko bi kmalu izšla še 2., 3., 4. in 5. knjiga slovarja; kakšna so vaša predvidevanja?

Slovar slovenskega knjižnega jezika se mi zdi nad vse pomembno delo, zato mi je resnično pri srcu. Seveda ima kot vsako tako delo svoje pomanjkljivosti, vendar je žalostno, da po stari hvalevredni slovenski navadi v njem iščemo in brskamo samo za napakami, nimamo pa besede za njegove dobre strani, tako da moramo zanje izvedeti šele od neslovencev. Pri nas so redki, ki bi vedeli za trud, ki smo ga v delo vložili, češ saj to je preprosto prepisovanje tujih slovarjev. Zatorej ni čuda, da je zavzetost sodelujočih nekoliko popustila. Res je: naj gre za jezik dva- ali dvajsetmilijonskega naroda, število sodelavcev mora biti približno isto. Majhen narod pa si jih ne more toliko privoščiti in mora razliko nadomestiti z vnemo. Če temu dodam, da je vmes posegla še višja sila in da delamo samo s polovico redaktorskih moči, potem je gotovo, da druga knjiga ne bo izšla ob predvidenem času.

Vprašanja sestavil F. Jakopin

P. S. — Slavistom, prijateljem in nekdanjim slušateljem, naj po tej poti — ker mi naslovi niso znani — izrazim iskreno zahvalo za prijazna voščila in jim želim obilo uspehov pri nadaljnjem delu za našo ljubo slovenščino.

A. Bajec

France Bezljaj

Filozofska fakulteta v Ljubljani

RAZMERJA MED SLOVENSKO IN SLOVANSKO LEKSIKO

Profesorju Antonu Bajcu
za petinsedemdesetletnico

1

Slovensko **grájati** »vituperare« in slovansko **nagrada** »praemium«.

Čeprav pomeni litavsko *gróti*, *gróju* poleg *grióti*, *grióju* ne samo »grakati, krakati, tuliti, vreščati« ampak tudi »ošteveti, zasramovati«, kar je zelo blizu *grájati* »vituperare«, je vendarle zelo verjetno, da se v slovanskih homonimih tega tipa skriva dvoje različnih osnov. Slovanski etimološki slovarji, ki navajajo sln. *grájati* (Miklošič, SEW 76; Berneker, SEW I 344; Trautmann, BSW 94; Vasmer, REW I 305; Georgiev, BER 272), ne posvečajo nobene pozornosti podrobnejšim pomenskim analizam. Sln. *grájati*, *grájam* ali redko *grájem* »vituperare«, dial. tudi *ugrájati*, *ográjati*, izpričano v tem pomenu že od 16. st. dalje (pri Dalmatinu, Megiserju, Gutschmannu itd.) poleg subst. *grája* »vituperatio« nima enakega pomena v nobenem drugem slovanskem jeziku. Že Miklošič je v Lexicon paleosl. 142 opozoril na antonimni pomen sln. *grája* »Rühmung«, ki ga je našel v Dajnkovem Lehrbuch der windischen Sprache, 1824, 98, a ga ne navaja noben slovenski slovar. Da ne gre za morebitno pomoto, priča kompozitum *razgrájati koga* »discreditieren« pri Cigaletu in pri Pleteršniku, poleg splošno uporabljane *razgrájati* »lärmern, poltern, toben, wüten«, kar se kot *grájati se* »zanken« pomensko ujema s pol. *zgraja* »lärmende Schar«. Ni pa v slovenščini sledu po pomenih, kakor so v ruskem *grájati*^b »grakati«, r. csl. *grajati*, sbh. *grajati* »isto« in *grája* »grakanje«. Enako manjka sbh. *grájati* »govoriti«, *grája* »govor«, izpričano tudi v romunskem *grái* »govoriti«, *grái* »govor« ali bolgarsko *graja* »poje«, *graj* »napev«, csl. *graj* »cantus«. Zadnji pomeni so blizu csl. *gran*^b (m.), *grano* (n.) *granes*^b, gen. *granese* »versus« in staročeškemu *hrana*, navadno pl. *hrany* (f.) ali *hrana* (n.) »žalostinka, epithalamium« (Gebauer, SStč. I 485), gl. *hrono*, *hránko* »govor, pogovor, stavek, utrip«, dl. *grono* »govor, stavek«, *groniš* »govoriti«, polabsko *gór-nêt* »govoriti, besedičiti«. To psl. **gwer(ə)*- »die Stimme erheben, loben, preisen« (Berneker, I 332; Pokorný, VWb. Idg. 478), medtem ko je r. *grájati*^b enako kakor *grakati*, *krakati*, *krokati* in podobno iz onomatopoične osnove **ger*-.

Iz redukcijske prevojnne stopnje osnove **gwer(ə)*- je csl. *žbrěti* *žbro*^N »žrtvovati«, *žbrěcb* »svečenik«, *žrbtva* »žrtev« poleg lit. *girti* rühen, loben«, let. *dziřt* »rühmen«, st. prus. *girtwei* (1. os. pl. prez.) »loben«. Z -*dh*- determinativom razširjeno je lit. *girdė'ti* »hören, zu Ohren bekommen, vernehmen«, let. *dzirdēt* »hören« in staroirsko *bard* »pevec«. Iz polne prevojnne stopnje je lit. *gařdinti* »hören lassen, mitteilen« poleg *garsinti* »ankündigen, anzeigen, bekannt machen«, *gařsas* »Laut, Ton, Schall, Klang, Ruf, Berühmtheit«, *gařsmas* »Gerücht, Ruf«, *garsùs*, *garsingas* »berühmt«. Torej moramo pri sln. *grája* »Rühmung« in *razgrájati koga* »diskre-

ditieren« izhajati iz psl. **gord-ja-ti* s suponiranim pomenom »rühmen«. Sln. *grajati* »vituperare« je svoj antonimični pomen dobilo po napačni dekompoziciji nekega kompozita, verjetno pa so na razvoj pomena vplivala tudi zgodnji homonimi iz **gor-ja-ti* »govoriti, peti«. Izvajanje Skoka, ERj. HS 605, ki skuša pojasniti sbh. *grajati* »grakati« in *grájati* »govoriti« samo s semantičnim razvojem iz iste osnove, se mi ne zdi dovolj prepričljivo.

Iz slovenščine rekonstruirano praslovansko **gordjati* »rühmen« pa nam seveda osvetli izvor sln. *nagráda* »Renumeration, Honorar, Vergeltung, Belohnung, Preis, Prämie, Lohn, Ersatz« z glagoli *nagraditi*, *nagrajati*, kar je novoknjižna izposojenka iz drugih slovanskih jezikov. Izhajati je treba iz psl. **na-gorda* »počastitev, za zasluge namenjeno darilo«. V cerkvenoslovanskih tekstih beseda sicer ni izpričana, današnje sbh. *nagrada*, mak. *nagrada* in blg. *nagràda* so morda res novoknjižne besede, toda rusko *nagràda* je gotovo izposojeno iz južne slovanščine, čeprav trdi Brückner, SEP 353, da so vse vzhodnoslovanske oblike polonizmi. Poljsko *nagroda* (tudi *nadgroda*), belorusko in ukrajinsko *nagoróda* govorijo za izhodno **na-gorda* (Torbjörnsson, Likv. Met. II 26). Novočeško *náhrada* pomeni danes samo »nadomestilo, kritje«, toda novi Staročeský slovník I 92 d. navaja za glagole *nahraditi*, *nahrázěti*, *nahrazovati*, *nahražovati* dovolj primerov za izhodni pomen. Miklošiča, SEW 74 so zavedli homonimi iz psl. **gordъ* »grad«, **gorditi* »graditi«, da je mislil na pomenski razvoj »poplačati z gradom«. Vasmer, REW II 193 suponira izhodno **nagorditi* »aufhaufen«, podobno Brückner, SEP 363. Machek, Slavia XXI 253 pa je poskusil izvajati *nagrada* iz osnove **gheld-*, nvn. *vergelten* z zamenjavo likvid -l/r-, medtem ko so se ukrajinske in beloruske oblike napačno naslonile na *gorod* »mesto«. Vse dosedanje razlage so šibke in nezadovoljive, problem je ostal odprt in ga je fonetično in semantično lažje uskladiti s pomočjo slovensko-baltskih paralel.

2

Slovensko *dumati*, *dimljati* in *odmev*

Po Pleteršniku je glagol *dumati* v slovenščini izpričan samo v dveh virih. Navaja ga Stanko Vraz v Slovenskem Narodu XII 154 za Rezijo s pomenom »misliti« in izgubljeno Miklošičevo slovarsko gradivo s pomenom »slutiti«. A že pri Gutschmannu v 18. st. najdemo *zdumlati* »mutmassen«. Čeprav uporablja Vodnik v istem pomenu *doumljati*, smemo suponirati sledove osnove *duma* vsaj za del slovenskih narečij. Na srbohrvaškem ozemlju je izpričano v Dalmaciji *dumat se* (Podgora?) in *duminjati* (Dubrovnik). Na vzhodu v moravski Srbiji poznajo *dùmati*, *dumam* (nar. pesem) in *dumat se* »govoriti, razgovarjati se« (Kosovo). Makedonsko je *duma* »misliti, spominjati se, govoriti«, *duma* »misel, govor«, *dumanje* »razmišljanje, spomin, govorjenje«, *dumežljiv* »domiseln, zgovoren«; bolgarsko *duma* »beseda, govor« se je razvilo v obširno besedno družino (Georgiev, BER 446). Vprašanje je, če ne spada zraven tudi romunsko *dumiri*, *dumeri*, *domiri* v pomenih »dvomiti, pomišljati se, razjasniti si«. Tiktin, RDWb. I 561 dopušča pri tem glagolu možnost sovpadanja dveh homonimov. Na severu je *duma* vzhodnoslovansko in poljsko; v češčini in v slovaščini je to knjižna izposojenka z vzhoda.

Že od Miklošiča dalje izvajajo apelativ *duma* iz gotskega *dōms* »sodba, sklep« (Miklošič, Fw. 85; SEW 52; Berneker, I 237; Vasmer, REW I 380; Skok, ERHS I 456) in le redki avtorji etimoloških slovarjev sploh navajajo strokovno literaturo s pomisleki proti tej razlagi. Tako je Vaillant, Gramm. comp. I 198 izhajal iz csl. *do-uměti*, *Otrębski*, Idg. Forsch. 112 pa je mislil na metatezo iz osnove **meudh-*; prim. *mysl*^b iz **mud-sli-*. Avtorjev, ki suponirajo osnovo **dheu-* »pihati«, prim. *dym*^b »dim« ne bom posebej navajal, saj je pomensko nasprotje pri teh osnovah nepremostljivo.

V Gutschmannovem slovarju, 1789, nas presenetijo oblike *dimlati* »vermuten«, *dimlovati* »zweifeln«. Tudi Jarnik, Versuch, 1832, 100 navaja ta dva glagola, doda pa še adj. *dimliv* »argwöhnisch« in *dimljanje* »das Vermuten«. To dokazuje, da teh besed ni slepo povzel po Gutschmannu, ampak jih je poznal iz koroških govorov, kjer jih danes nismo več zasledili. Jarnika so te oblike zbegale, na strani 99 jih izvaja iz *dvoumljujem*, na strani 100 pa iz *dumati*. Kasneje je samo še Cigale pod geslom »zweifeln« opozoril na te koroške glagole, ki jih je strokovna slavistična literatura popolnoma prezrla. Saj mora vsak lingvist takoj pomisliti na možnost prevoja **dym-* k *duma* in zdi se, da je to prevojno stopnjo mogoče zaslediti tudi v stcsl. Iz teksta XIII *slov^b Grigorija Nazianzina* iz 11. stoletja navaja Sreznjevski, Mat. I. 766 citat *Paki s^bo^Nz^bnik^b Arii prěljubodějanija radi s^b dymom^b i s^b strachom^b*, kjer se slovensko *dimljati* pomensko ujema s cerkvenoslovanskim kontekstom. Gotovo to ne more biti gr. *δειμος* »strah«, kot je mislil Sreznjevski, Mat. I 766; seveda brez primerjav z grškimi izvorniki in kasnejšimi prevodi Bogoslova tega izoliranega apelativa *dym*^b ni mogoče pomensko opredeliti. Vendar že prevojno razmerje med. sln. *dimljati* in *duma* zavrača možnost izposojenke iz gotščine. Dosedanji raziskovalci prav tako niso posvetili nobene pozornosti slovenskim oblikam *odum*, *oduměnje* »Echo, Meldung auf einen Ruf«, *oduměti*, *odumim* »widerhallen, sich melden«, ki jih tudi ni mogoče razložiti drugače, kakor da je to polna prevojna stopnja k **d̥m-* v sln. *odmev*, *odmeh*, *odmih*, *dámelj*, *odámelj* »Echo«, *odměti*, *odmēm*, *odměj* in *odmévati*, *odmévam* »widerhallen, antworten« ter v sbh. csl. *od^bměti* »respondere«, st. srbsko v 13. stol. *odmělo* »cognomen«. Starejši raziskovalci so to povezovali z let. *dīmt* »doneti« (Matzenauer, LF VII 169; Miklošič, EW 55; Berneker SEW I 253) in tudi mnenja van Wijka, ZSPH XIII 87; Księga referatów I 167, da je *od^b* zgodnja panonska oblika prepozicije *ot* kakor csl. *od^blěk^b* poleg *ot^blěk^b* »relikvije« in *měti* »meriti«, ne vzdrži kritike. Prvi je G. Jacobsson, Studia slavica G. Gunarsson dedicata 35 povezal južnoslovansko *od^bměti* z *duma*, le da je izhajal iz ide. **dheu* — »pihatik«. Machek je v obeh izdajah ESC prevzel to idejo, toda vse skupaj je povezal z zgoraj omenjeno domnevo Otrębskega o metatezi **meudh-* > **dheum-*.

Georgiev, BER 446 zavrača Machekovo tezo, ki se mu zdi neverjetna, vendar tudi on ni posvetil nobene pozornosti slovenskemu gradivu. V gorenjščini in deloma še v drugih vzhodnih narečjih najdemo v pomenu »Echo« tudi oblike *májek*, *májnik*, pri katerih brez težav izhajamo iz **m^bd̥i-*. Toda oblika *málek*, g. *máleka*, ki pomeni poleg »Echo« (gorenjsko) tudi »Kobold, Teufel« (vzh. štajersko), kaže na medsebojno približevanje dveh različnih osnov. Tudi *malik*, ki pomeni v 16. st. »idolum, Götze« (Megiser), v 17. st. »spirito folletto« (Alasia), je mestoma izpričan v pomenu »Echo«, nikoli pa ne *malič* »Götze, Kobold, Teufel«.

Pomeni pa *malík* »spaka«, *zmalíčiti* »popačiti«, *omalíčiti* »pregovoriti« (Kras); te besede dajo slutiti, da gre morda za ide. osnovo **mel-* »verfehlen, trügen«, ki je v slovenščini bogato zastopana (Bezljaj, Eseji 126). Nevzdržna je domneva Miklošiča, EW 181, da bi bilo *malík* izposojeno iz stvn. *māl* »Bild«, *mālōn* »slikati«. Staročeško *modla* »Götzenbild, Tempel« povezujejo z *modliti* »moliti«, toda pomenski obseg sln. *malik* je preveč obširen, da bi mogla priti ta paralela v poštev.

V slovenskem izraznem fondu je v primeri z drugimi slovanskimi jeziki toliko arhaičnih elementov, da res ni potrebe v vsaki slovnski besedi, ki je drugi Slovani ne poznajo, videti mlado izposojenko. Iz homonima osnove **mel-* »dunkle, unreine, schmutzige Farbe« je splošnoslovansko samo *malina* »Rubus idaeus«, slovenščina pa pozna tudi *mólec*, *molčěvje* »Helichrysum«, vsi južnoslovanski jeziki od slovenščine do bolgarščine še *smilj*, *smilje*, *smiljka* »Helichrysum, Gnaphalium«; prim. litavsko v različnih prevojnih stopnjah *mólis* »Lehm« *mūlvė* »Schlamm, Sumpf« *mauliótiš* »sich mit Schleim bedecken«, *mėlinas* »moder« in zelo verjetno spada zraven tudi sln. *mūlj* »feiner Sand, Letten, angeschwemmter Schlamm« sbh. *mūlj* »alluvio« (Lika).

3

Slovensko *luta* »ostanki« in sbh. *uljuniti* se »napraviti se mrtvega«.

Osamljeni glagol *uljúniti se*, *úljunim se* brez vsake besedne družine navajajo od Vuka Karadžića dalje nekateri srbohrvaški slovarji, tako Šulekov, Iveković-Brozov in Akademski Rječnik. Povsod pa manjka kakršenkoli podatek o lokaciji ali primer iz tekstov. Zdi se, da je glagol zašel v slovarje iz ljudske bajke, znane verjetno na severozahodu srbohrvaškega ozemlja.

Zaradi severozahodno ruskega dial. *luná* »smrt« (Smolensk) poleg *lunutʹ* »izpustiti«, beloruskega *lunucʹ* »poginiti, umreti«, na ukrajinskem Polesju *lunuty* »poginiti, umreti«, kar primerjajo s staropruskim *aulāut* »umreti«, *aulausē* »mrtva«, *aulausennien* »umiranje« (Berneker, SEW I 45; Vasmer, REW II 69; Fraenkel, LEW 362), je izredno zanimiva srbohrvaška oblika z *-lju-*. Osnova je nesporno ide. **lēu-* »zapustiti« (Pokorny, VWb. Idg. 682) in sbh. *uljuniti se* je do severozahodno vzhodnoslovanskega **juno^Nti* v enakem razmerju, kakor je prus. *aulāut* do litavskega *liauti(s)* »nehati, jenjati, miniti« in letonskega *laūties* »isto«. V Radovi ANU BiH XXXV, 1970, 87 d. sem opozoril poleg znanih primerov **teud-*, sln. *tuj*, r. *čuzój*, **pleu-*, sln. *pljuča*, p. *pluca*, kar razlagajo posamezni avtorji na različne načine, še na reflekske iz **teus-*, sln. *potuha* in *počuha*, **deus-*, poleg splošnoslovanskega *duchʹ*, *duša* tudi r. *žuchnutʹ*, sln. *ihta* itd. Dovolj je primerov, da lahko v takšnih dubletah iščemo sledove različnega praslovanskega narečnega razvoja.

Iz iste osnove **lēu-* je v slovanskih jezikih tudi č. *leviti*, npr. *uleviti* »olajšati, odleči, popustiti«, *sleva* »popust«, *levný* »umirjen, olajšan, cenen«, slš. *lavnit'*, *lavný* poleg *levnit'*, *levný*, ukr. *livyty* »popuščati«, *livkýj* »lahek, puhel, piškav«. Iz istega **lěv-* je tudi sln. dial. *lěvka* »nezrelo, odpadlo sadje« (Goriška Brda), *livka* »odpadla češnja« (Solkan). Toda medtem, ko kaže csl. *vъlovъnъ*, »tardus, modestus«, *vъlovъstvo* »tarditas«, č. *polovný* »ohlapen, rahel, majav«, sbh. dial. *polovan* »obrabljen, obnošen« (Lika), sln. *polóven* »skromen, obnošen« na izhodno **lov-* s kratkim *-o-*, moramo pri sln. *lavek*, navadno pl. *lavki* (m.),

lavke (f.) »paberki, po žetvi, po obiranju sadja«, v. *lavkati* »paberkovati« s številnimi izvedenkami *lavkanje*, *lavkež*, *lavkavec*, *lavkašica* itd. računati z dolgim diftongom *lōv-. Berneker, SEW I 696 je sicer iskal za to slovensko besedno družino drugačno rešitev, vendar je fonetično in semantično laže izhajati iz gornje osnove. Isto velja za sln. *lúta* »ostanek, paberek« poleg v. *polútati*, *polutkováti* »paberkovati«, *polútki* (m. pl.) »paberki« in *nalútati* »s težavo nabrati«, *nalútki* »s težavo nabrani paberki« iz *leu-t- ali *lou-t-. Berneker, SEW I 748 povezuje sln. *lútati* »s težavo zbirati« s sbh. *lútati* »bloditi«, toda težko je dvomiti v povezavo s *polútati*. Težave povzročajo le takšne oblike kakor so sbh. *paljetkovati* »paberkovati« in *páljtkovati* »paberkovati«, *paljetak*, *paljetac*, *paljita* »paberek«. Sln. *paletkováti* bi se lahko razvilo po vokalni redukciji iz *-lut-* toda srbohrvaške oblike govorijo za -ě-. Podoben primer je sln. dial. *litek*, navadno pl. *lítki* »prazno stročje brez zrnja« in *lítkast* »brez zrnja«, vendar lahko tukaj izhajamo iz ide. *lēi-, prim. let. *lěts* »lahek, cenen«, lit. *létas* »slab, preprost«. Preostane samo še sln. *látkati* »paberkovati«, kar pa je skoraj gotovo iz *lavkati, sicer te oblike ne bi bilo mogoče razložiti.

Težko je verjeti, da bi mogle vse te fonetično različne oblike obstajati druga poleg druge v nekem enotnem, skupnem praslovanskem jeziku. Dokaj zgovorno pričajo za zgodnje narečne diferenciacije, ki so se med slovanskimi selitvami deloma pomešale med seboj, deloma pa porazgubile v množici sinonimov in homonimov. V Esejih o slovenskem jeziku, str. 125 sem pred leti nakazal ta problem, toda brskanje po slovarjih je polagoma znatno dopolnilo gradivo. Ščasoma se bo morda našlo še več.

4

Slovensko **uljê** (m.), g. **uljêsa** »Geschwür«.

Med dosedaj nezadovoljivo pojasnjenimi besedami zasluži sln. *uljê* posebno pozornost. Izposojenke iz tujih jezikov se nikoli ne naslonijo na neproduktivne deklinacijske tipe, zato lahko takoj odklonimo zadnji poskus razlage pri Štreklju, »Zur slavischen Lehnwörterkunde«, str. 68, ki izhaja iz srvn. *Ulm*, *Olm* »verfaultes Baummark«, adj. *ulmic* »von Fäulnis angefressen« (Lexer, Mittelhochdeutsches Handwörterbuch II 1721 pozna samo adjektiv) z izpadom *-m-* in z naslonitvijo na *ojê* (n.), g. *ojêsa* »Deichsel«. Tudi Striedter-Temps, ki je pri svoji analizi izposojenk Štreklja skoraj pretirano upoštevala, ne navaja sln. *ulje* med izposojenkami. Opozarja na Štreklja samo A. Lägroid v svoji izdaji Megiserjevega slovarja, str. 146.

Poleg zahodno in južnoslovanskega *oje*, g. *ojese* iz ide. *oġ-es- (Pokorny, VWb. Idg. 296) je sln. *uljê* edino palatalno *-s-* deblo v slovanskih jezikih. Računati smemo s prvotnim palatalnim *-I-* in ne z vplivom genetiva tipa *igo*, g. *ižese* »Joch«. Zato je že Miklošič, EW 221 rekonstruiral neko izhodno slovansko *oles-, kar je dalo sln. *ole*, g. *olesa* poleg *ul* (f.), *ula* (f.) in *uljê* in poljsko *ul* (f.) »fistula«. S tem naj bi bilo prasorodno st. grško *ουλή* »brazgotina, rana«, medtem ko je že pred Miklošičem sklepal Matzenauer, Cízí slova str. 359, da je sln. *ul* (f.) »ulcus« izposojeno naravnost iz grškega *ουλή*. Toda Brückner, Słownik etym. 593 pozna *ul* (m.) »fistula, čir« samo iz 16. st., npr. *noga ulów* (*hułów*) *pełna* in to se mu dozdeva samo pomenska varianta k splošnoslovanskemu *ulij* »ulj, panj« in *ulica* s pomenom »odprtina«.

Zdi se, da sta tako Štrekelj kakor Brückner prezrla Miklošiča zaradi njegove nepričakovane rekonstrukcije *oles-. Ker je grško *ovλn* »brazgotina, rana« iz ide. *uel- / *uol- »drgniti, raniti«, bi pričakovali izhodno slovansko *vol'es-, prim. kimr. *gweli* »rana« (< *uoliso-). Nepoudarjeno vo- zares doživlja v slovenskih narečjih različne spremembe, poleg vo- najdemo tudi vu-, u- in celo o-. Toda že na prvi pogled je dvomljivo, da bi pri izpričanih slovenskih oblikah mogli izhajati iz prvotnega vo-.

Iz skromnega dosedaj zbranega gradiva za slovenski historični slovar se lahko opiramo samo na Megiserja iz leta 1592, ki navaja pod nemškim geslom *Schlier*, lat. *bubones*, sln. *volé*, *teur* (= *tur*), italj. *panocchia*, *tēcone* in nato na Vodnika, ki ima v svojem rokopisnem slovarju pod geslom *Geschwür*, *ulcus*, sln. *ule* (pl.) s pripisom *Vipava* in *vule*, *ole* s pripisom *Ribnica*; pod geslom *Ausblatter* pa sln. *zherni mehúr*, *hud mehúr*, *tur*, *olé* s pripisom U. J. Kr. *ulcus*. Uporabljal pa je Vodnik ta izraz tudi v svojem »Všegarstvu«, npr. *rane*, *prisadi*, *ule* ...; *neka-kišnih ul* ...; *ognojeni ali ulasti* ...

Za Vodnika je torej *ule* pluralno a- deblo in za dubleto *olé* ne navaja drugih podatkov. Ne vemo, odkod je dobil Miklošič podatek *ole*, g. *olesa* za Ribnico, ki ga nato z naglasom *olê*, g. *olêsa* navaja Pleteršnik, ki se pri tem sklicuje samo na Miklošiča. V dolenjščini se je mestoma tudi nenaglašeni -u- razvil v -o-, -ou- (Ramovš, Hgr. VII 129) in tudi brez natančnejših preveritev in dopolnilnih podatkov lahko sklepamo, da je kasnejša knjižna oblika, ki se je splošno uveljavila, *uljê*, g. *uljêsa* še najbližje prvotnemu izhodišču. Prehodi v druge deklinacijske tipe so pri s- deblih v vseh slovanskih jezikih dokaj navaden pojav. Ni brez pomena, da se je pluralna oblika *uljêsa* lokalno razvila tudi v rastlinsko ime in sicer »*Ranunculus acer*« (Rodik na Krasu).

Verjetnost takšne rekonstrukcije nam sicer omogoči povezavo slovenske oblike *uljê* (n.), *ul (f.) in *ula (f.) s poljskim *ul*, *uł* (f. ali m.), izključuje pa verjetnost Miklošičeve etimologije iz ide. *uol- »raniti«. Več kot dvomljiva je tudi Brücknerjeva povezava s slov. *ulij*, *ulica* iz ide. *au-lo-s »cev, podolgovata votlina« (Pokorny, VWb. Idg. 88). Slovenski pravopis, 1962, 920 navaja celo sln. *uljec* »gumijasta cev«, česar starejši slovarji ne poznajo. Je to res izredni ljudski semantični arhaizem ali samo terminološka novotvorba? Sodeč po historičnem slovenskem pomenu je sln. *uljê* predvsem »kužna ali maligna bula« in šele nato »ulcus« naspluh.

Pomensko najbližje se zdi litavsko *auglys* »izrastek, tumor« iz ide. *aueg-, *aug- »naraščati, množiti« (Pokorny, VWb. Idg. 84); prim. lit. *augti*, let. *aūgt* »rasti, povečevati se«, lat. *augere*, got. *aukan* »povečati, pomnožiti« itd. Glasoslovne težave pri tej primerjavi niso nepremostljive. Izhodno praslovansko *augljos, g. *augljese bi moralo v nadaljnjem razvoju privedi do onemitve -g- pred palatalnim -l-. Primerov za takšen razvoj pa skoraj ni na razpolago. Le v toponomastiki smemo pri imenih tipa sln. *Lipoglav*, *Lepoglava*, pisano v starejših virih *Lupoglav* (o tem F. Bezlaj, *Onomastica jugoslavica* I 12) iz praslovanskega *gl'upogolv. Izhodno *gleup- se je moralo razviti po monoftongizaciji diftongov v enem narečju *glup-, prim. šlezjsko *Glupenglow* in stčeš. *Glupoglav*y, v drugem narečju pa je dalo *gljup-, kjer je začetni g- v kasnejšem razvoju pred -l- onemel.

Enako razmerje je med let. *glaums* »schleimig, glatt« in lit. *gliaumùs* »glatt, schlüpfrig«.

Litavskemu *auglys* »izrastek, tumor« bi torej fonetično ustrezalo slovansko **ulb*; sln. *uljê*, g. *uljêsa* je novo tvorjeno *s*-deblo, podobno kakor csl. *isto*, g. *istese* »Obist« iz **id-sto* ali str. *jestesê* (n. dual) »modi« iz **oidsto* (Pokorny VWb. Idg. 774). Primarno *s*-deblo iz ide. **aug-* je sti. *ójah* »moč, sila«, avesta *aojō*, *aogō* »moč, sila« in izvedeno lat *augustus* »vzvišen«. V baltskih jezikih so primarna *s*-debla pustila samo nekaj rahlih sledov (Stang, Vergl. Gramm. 224), izredno produktivni pa so v baltščini *-l̥* formanti (Skardžius, Lietuvių kalbos žodžių daryba, 166 d.).

Vlado Novak

Študijska knjižnica v Celju

SLOVENSKI JEZIKOSLOVCI IN LITERARNI ZGODOVINARJI S CELJSKEGA POKRAJINSKEGA OBMOČJA*

V času, ko Slovenci uresničujemo stoletna prizadevanja davnih rodov, izražena v besedah in dejanjih naših duhovnih velikanov, ter kot enega najbolj žlahtnih sadov našega narodnoosvobodilnega boja in socialistične revolucije oblikujemo svojo narodno suverenost in državnost v Socialistični republiki Sloveniji, enakopravno povezani z ostalimi jugoslovanskimi narodi v Federativni socialistični republiki Jugoslaviji, bi bilo več kot anahronizem, če bi ne izkoreninjali še zadnjih, v podzavesti zaostalih senc nekdanje deželske, pokrajinske razbitosti slovenskega narodnega ozemlja, ki so jo nasilno vzdrževali naši stoletni tuji gospodarji v okviru svojih, še v fevdalnih časih ustvarjenih kronovin (Kranjske, Koroške, Štajerske itn.). Zato naj bi tale priložnostni referat na tem delovnem zborovanju slovenskih slavistov, ki je uglaseno v vrsti referatov na temo o kulturi slovenskega jezika in o ustvarjanju temeljev za tako jezikovno kulturo s poukom in vzgojo na naših šolah, opravil samo vlogo nekakšne memorialne osvežitve o nastanku slovenističnega ozračja na temle koščku slovenskega narodnega ozemlja. Zbral in razvrstil sem nekaj dejstev o jezikoslovcih in literarnih zgodovinarjih, ki so kot ožji rojaki ali kot tu delujoči znanstveniki slovenisti pomagali včlenjati to pokrajinsko območje v slovenski narodni in kulturni razvoj. Kriteriji in metoda tega orisa so enaki tistim, ki sem jih uporabljal v širšem orisu pod naslovom *Delež celjskega okoliša v razvoju slovenskega slovstva*, objavljenem v Celjskem zborniku 1951, le da se je pri omejitvi na ožje tematsko področje še težje izogniti nepovezani fragmentarnosti, ki je preblizu naštevanju, kajti delo teh posameznikov ni niti časovno niti delovno vseskozi povezano med seboj.

* Uvodno predavanje na strokovnem seminarju Slavističnega društva Slovenije v Celju dne 24. septembra 1971.

Razni humanisti, med njimi tudi filologi in zgodovinarji meščanskega ali celo kmečkega rodu, ki so se tu rodili in se uveljavili kot učenjaki in kot pisci v širokem svetu, so v tem svetu tudi utonili, ne da bi neposredno vplivali na rast slovenske kulture. Tak je bil na primer *Thomas Prelokar de Cilia* (u. 1496), doktor obojega prava in humanistični vzgojitelj cesarja Maksimilijana I., katerega je učil baje tudi slovenščine. Delno sodi sem tudi *Mihael Tiffernus*, rojak iz Laškega, od leta 1537 učitelj württenberškega vojvode Kristofa in mecenski podpornik vzgoje slovenskih protestantskih izobražencev v 16. stoletju.

Učeni, a nekoliko čudaški polihistor *Janez Sigismund Valentin Popovič* (1705 do 1774), ki je bil rojen v Arclinu pri Vojniku, se je v svojih na najrazličnejša področja segajočih spisih loteval tudi filoloških in leksikografskih vprašanj. Med drugim je sestavljal tudi slovensko nemški slovar, ki je ohranjen samo v rokopisu (hrani ga NUK v Ljubljani v svojem oddelku za rokopise in cimelije; Pohlin je v svojem bibliografskem orisu *Bibliotheca Carnioliae* dal temu slovarju naslov *Specimen Vocabularii Vindo-Carniolicum*). Na slovenski literarni razvoj v racionalistični drugi polovici 18. ter v začetku 19. stoletja pa je Žiga Popovič vplival le posredno, ker so njegovi slovenski sodobniki, aktivni delavci za slovensko narodno prebujanje, brali tudi njegova dela in našli v njih marsikatero plodno idejo, na primer zamisel o reformi Bohoričevega slovenskega črkopisa, ki sta jo potem pod Kopitarjevim pokroviteljstvom poskusila uresničiti Metelko in Dajnko.

Kapucin o. *Bernard iz Maribora* s posvetnim imenom *Ivan Anton Apostel* (1711—1784) avtor rokopisnega nemško-slovenskega slovarja *Dictionarium germanico-slovenicum* (1760), je s tem pokrajinskim območjem povezan samo po nesrečnem slučaju, ker je svojo življenjsko in redovniško pot končal v celjskem kapucinskem samostanu.

Ko je slovenski razsvetljski šolnik, filolog in aktivni narodni buditelj Blaž Kumerdej od leta 1786 do leta 1792 deloval v Celju kot okrožni šolski komisar, je razvnel med izobraženci in pisci celjskega območja živahno razsvetljsko in narodnobuditeljsko aktivnost. Ta je vidna tudi v založniški dejavnosti tedanjega celjskega tiskarja in bukvarja Jožefa Franca Jenka, ki je med vrsto slovenskih razsvetljskih knjig (o umnem kmetovanju, o čebeljarjenju, raznih praktik in podobno) izdal tudi dve slovnici. Leta 1786 je natisnil Ožbalta Gutsmanna »Gründliche Anleitung die windische Sprache von selbst zu erlernen«, ki je pravzaprav samo druga izdaja njegove »Windische Sprachlehre«, natisnjene leta 1777 v Celovcu. Leta 1791 pa je izšla pri tiskarju Jenku v Celju »Slovenska gramatika«, ki jo je pod psevdonimom Jurij Zelenko napisal kalobski župnik *Mihael Zagajšek* (1739 do 1827), rojak iz Zagaja pri Ponikvi. Zagajškova slovnica je le slab posnetek Pohlinove z delno naslonitvijo na Gutsmanna, preprežen s provincialnimi tendencami, zato jo je Kopitar odklonil kot nezrelo delo. Toda že samo dejstvo, da je Zagajšek napisal svojo slovnico v slovenščini, hoteč s tem kot prvi uresničiti zahtevo, ki jo je izrazil dunajski filolog Matija Čep v svoji kritiki Pohlinove slovnice leta 1768, namreč da naj se za slovnico obravnava slovenščina uporablja slovenščina, že samo to dejstvo priča o Zagajškovi izraziti narodnobuditeljski miselnosti. Zagajšek je napisal tudi slovenski slovar. Čistopis tega slovarja je tiskar Jenko izgubil, ohranjena pa je prva verzija (zdaj v rokopisnem oddelku NUK, kamor je prišla iz Vodnikove zapuščine). V tem rokopis-

nem slovarju je prvič zbral mnogo štajerskih lokalizmov, ki jih dotlej slovenski leksikografi niso poznali.

Na podoben način je *Jurij Alič* (1779 do 1845), Gorenjec iz Poljan nad Škofjo Loko, tudi v času, ko je deloval kot dušni pastir v Laškem (1805 do 1810 in nato spet pred smrtjo 1845), svojo težnjo, da bi to pokrajino tesno povezal s slovenskim narodnim prebujenjem in premagal njen jezikovni provincializem, izražal tudi z vnetim nabiranjem slovarskega gradiva, ki ga je posredoval Valentinu Vodniku.

Vodnikov učenec in Slomškov učitelj *Ivan Anton Zupančič* (1788 do 1833) je med letoma 1809 in 1819, ko je bil profesor v Celju, v okviru svoje dokaj vsestranske publicistične dejavnosti napisal poleg zgodovinskih in narodopisnih opisov tudi nekaj literarnokritičnih in biografskih spisov s filološkimi primesmi, vendar je za literarnega zgodovinarja to komaj gradivo, zlasti ker se je prav v svojih celjskih letih že odtuževal slovenstvu in se spreminjal v nemškega provincialnega literata. Kot tak pa je ostal v senci pravega Nemca, Dunajčana Johanna Gabriela Seidla, ki je prav tako začasa svojega profesorskega službovanja v Celju (1829 do 1840) razvil obsežno dejavnost kot potopisec, narodopisec, arheolog, zgodovinar in nemški poet, a je bilo vse njegovo delovanje seveda izrazito nemško in slovenskemu narodnemu prebujenju vse prej ko naklonjeno, čeprav so nekateri njegovi opisi slovenskega ljudskega življenja, običajev ter zapisi slovenskih ljudskih pesmi prav zanimivi.

Prizadevanja *Antona Martina Slomška* (1800 do 1862) in njegovih številnih duhovniških sodelavcev so samo narodno buditeljska in šolniška ter ne prinašajo v svojih šolskih knjigah in priložnostnih člankih nobenih novih prispevkov k proučevanju slovenskega jezika in slovenske slovstvene preteklosti.

Pač pa se je *Jožef Drobnič* (1812 do 1861), čigar rod je iz Obsotelja in ki je kot celjski profesor v letih marčne revolucije in takoj po njej odigral tako vidno vlogo kot izdajatelj leposlovno poučnega lista »Slovenska Čbela« (1850) ter skupaj z Janezom Jeretinom kot začetnik slovenske gledališke tradicije v Celju, uvrstil tudi med slovenske leksikografe (slovarnike). Najprej je izdal na Dunaju leta 1846 in 1849 »Ilirsko-nemačko-talijanski mali rečnik«. Pozneje pa ga je predelal in ga leta 1858 spet izdal v Ljubljani kot »Slovensko-nemško-talijanski in talijansko-nemško-slovenski besednjak«.

Tudi v drugi polovici 19. stoletja so posegli v slovenska jezikoslovna in literarno-zgodovinska iskanja le posamezniki, ki so bili na celjskem pokrajinskem območju rojeni ali pa so tu delovali. Tak je na primer *Fran Štiitar* (1846 do 1913) iz Solčave, ki se je ukvarjal z domačim imenoslovjem, znan pa je bolj po svojih člankih o ruskem kulturnem življenju, ki jih je pošiljal v slovenske časnike iz Rusije, kjer je služboval kot profesor in tam tudi umrl.

Po svoje pomemben je tudi Jakob Sket (1852 do 1912) s Sladke gore pri Rogaški Slatini, ki je kot profesor v Celovcu nadaljeval slovničarsko in slovarniško tradicijo Antona Janežiča. Oskrbel je več poznejših izdaj Janežičeve slovenske slovnice in tako vzpostavil most do Breznikovih slovnice.

Mihael Lendovšek (1844 do 1920) iz Rogatca je segel na področje literarne zgodovine samo z izdajanjem Slomškovih zbranih spisov in spisov Valentina Orožna,

enega od priložnostnih verzifikatorjev iz Slomškovega kroga. To je del Lendovškovega načrta, da bi obdelal in izdal slovstveno delo štajerskih slovenskih duhovnikov.

Slovničarsko delo njegovega brata *Josipa Lendovška* (1854 do 1895) je kazalo za tedanjo dobo najmodernejša znanstvena načela, a prezgodnja smrt je pretrgala njegov na široko zasnovani načrt, da bi skupaj z drugimi jezikoslovci sestavil opisno in normativno slovensko slovnico.

Vsak zase in brez močnejše povezanosti z glavnimi jezikoslovnimi in literarnozgodovinskimi prizadevanji sta paberkovala dva duhovnika: *Fran Lekše* (1862 do 1928) iz Rečice ob Savinji, pisec poljudnih razprav s področja jezikoslovja in domače zgodovine, med drugim tudi kulturne in slovstvene, zbiralec slovarskega gradiva in bibliofil, ter *Andrej Fekonja* (1851 do 1920), po rodu iz Negove pri Ptujju, ki je zadnja leta svojega življenja sameval kot župnik v Bučah in kot upokojenec v Šoštanju. Znan je kot vesten zbiralec in bibliografski dopolnjevalec literarnozgodovinskega gradiva ter kot pisec poljudnih literarnozgodovinskih monografijic. Oba sta svoje spise objavljala predvsem v Lampetovem Domu in svetu, Fekonja tudi v Ljubljanskem zvonu in Slovanu.

Mnogo pomembnejše pa je delo dveh jezikoslovcev: *Maksa Pleteršnika* (1840 do 1923) iz Pišec pri Bizeljskem in *Vatroslava Oblaka* (1864 do 1896) iz Celja. Pleteršnik je Miklošičev učenec in je začel svoje delo kot filolog v najširšem pomenu besede z razpravami o antičnih in slovanskih slovstvenih, zgodovinskih in narodopisnih pojavih. Po letu 1880 pa se je popolnoma posvetil slovarskemu delu in opravil ogromen posel s tem, da je dolgoletno zbiranje slovenskega besedja zaključil z izredno edicijo »Slovensko-nemškega slovarja« v dveh knjigah (Ljubljana 1894 do 1895). To je še vedno najbogatejši in najbolj znanstveno točen slovar slovenskega jezika, kajti od slovarja, ki ga prav zdaj izdaja SAZU, je izšla doslej samo prva knjiga. Vatroslav Oblak, sin celjskega podobarja, je bil Jagičev učenec in se je v teku svojega prezgodaj pretrganega življenja povzpел med največje slovanske filologe, ki so nadaljevali in dopolnjevali Kopitarjevo in Miklošičevo tradicijo z moderno dialektološko in historično metodo. Oblakova raziskovanja in znanstvene objave so izrednega pomena za razvoj slovanske dialektologije in za začetek moderne historične gramatike slovenskega jezika.

Pomembno slovarsko delo je opravil tudi klasični filolog *Fran Wiesthaler* (1849 do 1927) iz Celja z obširnim »Latinsko-slovenskim slovarjem«, ki pa je žal ostal v rokopisu (izšla je samo prva knjiga od črke A do začetne črke F; Ljubljana 1923). Več sreče je imel drugi klasični filolog *Anton Dokler* (1871 do 1943) iz Višnje vasi pri Vojniku, ki je lahko izdal svoj »Grško-slovenski slovar« v celoti (1915). Pritegnil je kot sodelavca Antona Breznika, da je obogatil slovar z etimološkimi razlagami, povezujoč grške besede preko indoevropsčine s slovanskimi in slovenskimi.

Tudi *Josip Tominšek* (1872 do 1954) iz Bočne pri Gornjem gradu je v svojem dokaj obsežnem in raznovrstnem publicističnem in znanstvenem delu večkrat posegel na področje slovenskega jezikoslovja in literarne zgodovine. Opisal je narečje svoje rodne vasi, pisal jezikovne učbenike in poljudne slovarje, izdajal literarnozgodovinsko gradivo (uredil je na primer izbrane spise Janeza Mencingerja) ter se precej na široko in na drobno ukvarjal z Josipom Stritarjem.

Čudaška pota v primerjalnem jezikoslovju je ubiral *Janez Topolovšek* (1851 do 1921) iz Marija Gradca pri Laškem v svojih dveh knjigah »Die Basko-Slavische Spracheinheit« (Dunaj 1894) ter »Die Sprachliche Urverwandschaft der Indogermanen, Semiten und Indianer« (Dunaj 1912).

Pač pa je delo *Karla Oštirja*, rojenega leta 1888 v Arnačah pri Velenju, profesorja primerjalnega jezikoslovja indoevropskih jezikov na ljubljanski univerzi, menda v širokem svetu bolj znano in cenjeno kot doma. Knjižno je sicer izdal le dvoje del — Beiträge zur alarodischen Sprachwissenschaft (1921) in Drei voroslavisch etruskische Vogelnamen (1930), večina njegovih razprav pa je izšla v uglednih jezikoslovnih časopisih doma in v tujini.

Anton Sovre (1885 do 1963) iz Šavnje peči pri Zidanem mostu ni bil le posredovalec vrednot antične kulture, zlasti v svojih mojstrskih prevodih največjih grških in latinskih avtorjev, pa tudi v svojih znanstvenih monografijah, ki zajemajo klasično filologijo v njenem prvotnem širokem obsegu od jezikovnih do umetniških problemov, ampak je večkrat temperamentno posegel tudi v srž slovenskih jezikovnih in jezikoslovnih vprašanj.

Po rojstvu je Savinjec tudi *Fran Vidic* (1872 do 1944) iz Prebolda, ki je kot literarni kritik in esejist pripadal generaciji slovenske moderne (posebno pozorno je spremljal literarno delo Ivana Cankarja), kot knjižničar dunajske dvorne biblioteke in kot Jagičev učenec pa je načenjal tudi literarnozgodovinska vprašanja.

Zelo globoko, lahko bi rekli celo odločilno je posegel v razvoj slovenske literarne zgodovine *France Kidrič* (1880 do 1950) iz Ratanske vasi pri Rogaški Slatini, saj je postavil slovenska slovstvenozgodovinska raziskovanja na trdno osnovo znanstvenega pozitivizma ter dal prve znanstvene sinteze slovenske slovstvene zgodovine od začetkov do Zoisove in Prešernove smrti. Na tej trdni podlagi je moderna slovenska slovstvena zgodovina v svojem nadaljnjem razvoju lahko bolj zanesljivo poglobljala svoje metode in se posvečala analizi oblikovnih in vsebinskih struktur slovstvenih umetnin. Kidričevo delo izhaja iz Jagičeve dunajske slavistične šole, a se je ob samostojnem raziskovanju in preverjanju virov izoblikovalo v izvirno koncepcijo.

V zadnjem desetletju pred drugo svetovno vojno in prva leta po njej je deloval v Celju tudi Korošec *Franc Kotnik* (1882 do 1955) ne samo kot ravnatelj Mohorjeve družbe ampak tudi kot vzpodbujevalec raziskovalnega in publicističnega dela na področju kulturne in slovstvene zgodovine ter narodopisja. Bil je v Celju glasnik širokega pojmovanja zgodovine in filologije, kakršno se najvidneje manifestira v letnikih mariborskega Časopisa za zgodovino in narodopisje. Kot Murkov in Štrekljev učenec je nadaljeval njuno delo v izvirni smeri: z odkrivanjem in znanstveno obdelavo slovenskih ljudskih pesnikov, tako imenovanih bukovnikov, zlasti najbolj vidnega med njimi Korošča Andreja Šusterja Drabosnjaka ter z objavljanjem drugih starih slovenskih ljudskih in kulturnozgodovinskih tekstov.

Na graško slavistično tradicijo je navezoval svoje domačijsko slovenistične in literarnozgodovinske objave *Pavel Strmšek* (1891 do 1965) iz Medvedovega sela med Šmarjem pri Jelšah in Rogaško Slatino, vendar se ni povzpел do izvirnosti,

ampak je le vnet popularizator vsega, kar je na področju kulturne in slovstvene zgodovine v zvezi z njegovo ožjo domovino, to je s šmarsko-rogaškim in obsoletskim ozemljem.

Nekateri zgodovinarji so se kdaj pa kdaj lotili tudi jezikoslovnih problemov, zlasti na področju imenoslovja. Sem sodijo nekatere razprave *Janka Orožna* (r. 1891 v Turju nad Hrastnikom) in *Ivana Mlinarja* iz Loke pri Zidanem mostu. Oba sta večino svojega življenjskega dela opravila prav na celjskem območju, od koder izvira njun rod.

Kidričevo delo so nadaljevali nekateri njegovi in Prijateljevi učenci, ki so službovali v Celju in so zato posvečali dobršen del svoje znanstvene pozornosti prav literarnim tvorcem in jezikovnim problemom v zvezi s tem pokrajinskim območjem. *Marja Boršnikova* je v času svojega profesorjevanja v Celju objavila »Aškerčevo bibliografijo« (Maribor 1936), na podlagi katere je potem napisala monografijo o Antonu Aškercu (1939). Posamezne slovstvenozgodovinske razprave pa so objavili tudi drugi Kidričevi in Prijateljevi učenci, bodisi takrat, ko so enako kakor Boršnikova tukaj živeli in delovali, pa tudi pozneje. Sem sodijo imena nekdanjih in sedanjih celjskih profesorjev, kot so na primer *Lino Legiša*, glavni urednik nove Zgodovine slovenskega slovstva, ki je izšla doslej v šestih knjigah pri Slovenski Matici (1956 do 1969), *Tine Orel* (žal ga je turistična publicistika mnogo bolj okupirala in odtrgala od slovenističnega raziskovalnega dela in pisanja kakor pred njim Josipa Tominška, katerega delo nadaljuje kot urednik Planinskega vestnika), *France Jesenovec* (ta se v enaki meri loteva literarno-zgodovinskih in jezikoslovnih vprašanj v zvezi s svojim rodnim škofjeloškim pa tudi s celjskim območjem). Nekateri so celo tukajšnji rojaki, na primer *Janko Liška* iz bližnjega Šentjurja pod Rifnikom ter Celjan *Bruno Hartman*. Mnogi izmed njih so se uveljavili tudi kot publicisti in organizatorji kulturnega dela.*

Germanist *Dušan Ludvik* (rojen 1914 v Braslovčah), ki se je šolal na praški in dunajski univerzi in začel svoje književno delo pred drugo svetovno vojno kot pesnik, je z nekaterimi svojimi razpravami po drugi svetovni vojni posegel tudi na področje slovenske kulturne, gledališke in slovstvene zgodovine.

Tudi v zadnji generaciji slovenskih jezikoslovcev in literarnih zgodovinarjev, ki se je izoblikovala na ljubljanski univerzi po zadnji vojni, je nekaj rojakov s celjskega območja. V slovenistična vprašanja poseže tu in tam (Smolnikar, Kosezi) vodilni slovenski anglist *Janez Stanonik* (roj. v Slovenjem Gradcu); z rusistično in slovenistično problematiko (ruska slovnica, slovar) se ukvarja *Franc Jakopin* (roj. v Dramljah pri Celju); strukturo slovenskega knjižnega jezika in njegovo stilistiko (monografija o Finžgarjevi prozi, štiri knjige SKJ) raziskuje *Jože Toporišič* (roj. na Mostecu pri Brežicah), z zgodovinskimi vprašanji slovenskega jezika pa se ukvarja *Martina Orožen*. *Božena Orožnova* obdeluje literarno- in kulturnozgodovinska vprašanja celjskega področja, *Matjaž Kmecl* pa raziskuje zlasti moderno slovensko umetniško prozo. Med najmlajšimi slovenisti sta *Milena Hajnškova* in *Tomo Korošec*, ki delata kot urednika pri slovarju SKJ na SAZU. Ne smemo prezreti tudi Ljubljančana *Mateja Rodeta*, ki deluje kot profesor na celjski gimnaziji in objavlja prispevke iz zgodovine slovensko-bolgarskih literarnih stikov ter s področja rusistike.

* Op. ur.: Mednje moramo prišteti tudi avtorja tega prispevka.

Zapiski, ocene in poročila

PROFESOR JANKO OROŽEN — OSEMDESETLETNIK

Že prejšnje leto je 10. decembra praznoval svojo osemdesetletnico Janko Orožen iz Celja. Pravzaprav so jo bolj praznovali drugi, njemu bi jemalo preveč časa, ko pa je še ves v delu in načrtih; pa tudi njegova osebna skromnost ni v skladu s prevelikim hrupom. — Profesor, po domače Atek, kakor so ga zaradi prevelike osebne dobre klicalisti številni rodovi njegovih učencev — cvek je bilo pri njem že umetnost dobiti —, je sicer bolj znan kot zgodovinar. Pravkar izhaja njegova obsežna Zgodovina Celja, natančno pa je zgodovinsko obdelal zavske revirje in vrsto drugih osrednještajerskih predelov med Šaleško in Savsko dolino. — Preden se je pred kakšnimi štiridesetimi leti popolnoma zapisal zgodovini, pa je nekaj plodnih let posvetil slavističnemu snovanju, tako da ga imajo danes tudi slavisti s polno pravico za svojega slavljenca.

Rodil se je leta 1891 na Turju pri Hrastniku, dokončal učiteljske v Mariboru (1911) in potem še pred prvo svetovno vojno študiral pravo v Prahi. Tod se je vanj zasejala neugasna naklonjenost do češke kulture in češkega naroda, ki je prav takrat z Masarykovimi političnimi koncepcijami doživljal enega svojih najvišjih vzponov v novejši zgodovini. Med prvo svetovno vojno je bil kot avstrijski vojak na ruski fronti hitro zajet, potem pa se je kot prostovoljec udeležil bojev na solunski fronti. Leta 1919 se je kot učitelj zaposlil v Ljubljani, da bi mogel sočasno doštudirati na novi slovenski univerzi slovenščino, zgodovino in zemljepis. Po končanem študiju je delal najprej v Murški Soboti, od koder se je leta 1924 preselil v Celje: tu je kot gimnazijski profesor in ravnatelj Pokrajinskega muzeja dočakal drugo svetovno vojno, ko so ga Nemci kot znanega slovanofila neutegoma zaprli in skupaj z družino preselili v Srbijo. Po vojni je še nekaj časa delal v beograjskem inštitutu za mednarodna vprašanja, potem pa se je vrnil v Celje ter nadaljeval s profesorskim in arhivskim delom do upokojitve, ko se je dokončno ves posvetil zgodovinarstvu.

Med stotinami njegovih razprav in člankov, vodnikov in učbenikov, prevodov in samostojnih knjig za odrasle in za mladino jih moramo v našem strokovnem časopisu omeniti vsaj nekaj. — Leta 1928 je pripravil učbenik češkega in naslednje leto učbenik ruskega jezika. Obojega se je lotil iz trd-

nega in jasnega prepričanja o nujnosti širše slovenske jezikovne in slovstvene izobraženosti slovenskega intelektualca. Ta izhodišča je izrecno izoblikoval nekaj maleda kasneje v člankih, kot sta »Materinščina kot središče jezikovnega pouka v srednji šoli« (1930) ter »Materinščina na naših šolah« (1931). V njih je po zgodovinskem pretresu slovenskega šolstva (gl. tudi »Kratek pregled zgodovine slovenskega šolstva«, 1931) poudaril potrebo, naj bi slovenščina tudi po metodični plati stremela usvojiti tisto vlogo, ki sta jo v šolah pred tem imeli latinščina in nemščina, se pravi, naj bi po eni strani razvijala umovanje narodnega življenja in po drugi širila znanje o širokem kulturnem svetu. V časih, ko »jugoslovenizacija«, to je srbohrvaška unitarizacija jugoslovanskih kultur, ni bila neznan pojav, je zahteval recipročno upoštevanje slovenščine v srbohrvaškem šolstvu. Sicer pa naj bi bil pouk slovenščine kar se da široko slovanski, ne da bi kajpada zgubil spred oči prvenstvenosti nacionalne vzgoje in izobrazbe.

Iz njegovega pisanja moremo uvideti eno najbolj jasno izdelanih takratnih predstav o tem, kakšno bodi naše šolstvo in kakšna vloga slovenščine v njem. Žal, kot že rečeno, se je prav takrat začela njegova življenjska ambicija naglo prevešati v zgodovino. Vendar je tudi tod mogoče odkriti marsikateri zapis izpod njegovega peresa, ki ni čisto zgodovinarski, marveč kaže nekdanje strokovno zanimanje za jezik in literaturo; za primer navedimo knjižico »Gradovi in graščine v narodnem izročilu« (1936). — Prav ob zadnjem slavističnem zborovanju pa so lahko zbrani slavisti sami občudovali njegovo ustrezno znanje, že prislovični spomin in pa osebno skromnost, ko jih je popeljal k nekaterim celjskim kulturnim in zgodovinskim spomenikom.

Ko tako obračamo list za listom tega človeško in strokovno-znanstveno bogatega življenja, tudi navzven zakoličenega z vidnimi znamenji priznanja kot sta Red češkega leva pete stopnje, celjsko častno občanstvo ipd., nam kajpada preostane predvsem še to, da jubilantu izrečemo priznanje za vse, kar je slovenski kulturi dal, hkrati pa mu zaželimo še mnogo priložnosti za tisto nemoteno delo, ki ga je vse življenje osrečevalo, in ki je hkrati bogatilo tudi druge.

MATJAŽ KMEČ
Filozofska fakulteta v Ljubljani

SPREHOD SKOZI TERSKO BESEDIŠČE — 3

Imena cerkvenih praznikov

Med Terjani sem zapisal nekaj ljudskih imen za cerkvene praznike, ki jih kaže objaviti: med njimi je nekaj zelo lepih in zanimivih. Ob njih lahko navedem še nekaj imen v nadiškem narečju: našel sem jih pred kratkim, ko sem brskal po treh knjigah oznanil, ki jih je napisal Anton Cuffolo (I: 1921—1926; II: 1927—1935; III: 1957—1959) in jih hrani župnijski arhiv v Lazah, kjer je bil Cuffolo za kaplana in župnika od 1920 do leta smrti 1959. Razporedil sem jih po cerkvenem letu.

1. *váhti*, za *váhti* (Njivica) = verne duše?, prav tam poznajo tudi izraz *otáva* za *váhti*. *Váhti*, *Váhte*, *vilja pred Vahtmi* (Cuffolo; vse naglase na besede iz Cuffolovih knjig oznanil dodal P. M.) = praznik vseh Svetnikov;

2. *amandís* (Bardo, Brezje), *ɣomandís* (Brezje) iz frl. a madins = božični večer;

3. *viérnati*, *viérnahti* (Brezje) iz nem. Weihnachten = božič (Černjeja);

4. *ta dan na nóvo liéto* (Bardo);

5. *pírnahte* (Bardo, Brezja), *pérnahte* (Brezje, Černjeja) iz nem. Brennacht = *sviéti tarji kráji*, *sviéti tárji kráje*, za *svéte kráje so hodíli na kolédo* (Brezje);

6. *debélinca* (Cuffolo) = quinquagesima, zadnja nedelja v pustu;

7. *pepouńica* (Černjeja) = *párvi dan krézi-me* (sic!, Černjeja) = *pepeunica* (Cuffolo);

8. *lítavica* po *lit* (Njivica) = palma; *cémo jité* po *lit*, po *lítavicu* (Njivica) iz frl. ulif = oljka, oljna vejica, ki jo na oljno nedeljo blagoslovijo v cerkvi. Cuffolo ima *Oljčna nedelja* (knjižni vpliv!), *ojńnica* (očitno pomota) in ljudsko *ójńinca*;

9. *páska* (Bardo) = *velíka núoč* (Brezje);

10. *májńica*, po *májńicah* (Cuffolo) = bin-košti;

11. *sénsa*, *te dan na sénsu* (Njivica) = Ascensione (Černjeja, tu je prodril v rabo it. izraz) iz frl. *Sénse*. *Sénsa* tudi v Šavrinih (Gažon)! = Vnebohod;

12. *Bóu dan* (Njivica) = Telovo;

13. *svéta Marija avósnica* (Njivica, Černjeja) = veliki Šmaren, iz frl. *avóst* = avgust;

14. *svéta Marija bandínjeca* (Černjeja) = *bandímínca*, *bandímjca* (Cuffolo), *bandímica* (gl. Angelo Cracina: *Costumanze religiose di nostra gente*, 1965, str. 27). Po *bandíma* iz *vendemmia* (trgatev) = mali Šmaren, rojstvo Marije Device;

15. *rožárska* (scilicet *nedéja*) (Cuffolo) = prva nedelja v oktobru. Po nad. *rožár* (ter. *rožárh*) = rožni venec;

16. Cuffolo ima nekje tudi *Sveta Marija Snežńjica* 5. avgusta;

Naj navedem še nekaj izrazov iz nabožne terminologije:

jité májši (Njivica, Sedlišča, Brezje) = iti k maši,

jutrńjca (Čenebola) = jutranjica,

ruomíne (Viškorša) = romanje,

svećeník (Plestišča) = soha; svetnik?

svetík (Brezje) = svetnik,

utár (terska in nadiška koine) = oltar.

In še po Cuffolu:

bilja = predvečer,

križóva pot, *majóva andoht*,

zahvaljenca = maša zahvalnica,

kvatrinca,

popunama odpustak s pridevniško rabljenim prislovom.

Pavle Merkù
Trst

KAŠUBSKI SLOVAR*

Med množico najrazličnejših slovarjev, posebno narečnih, ki jih zadnja leta izdajajo slovanski narodi, najdemo tudi *Slovar kašubskih govorov* Bernarda Sychte. Slovar (žal le do črke S) obsega štiri obsežne zvezke, predvidena pa sta še dva.

Prvi del uvoda k slovarju je napisal znani poljski jezikoslovec Zdzisław Stieber. V njem nam podaja zgoščen historiat kašubske leksikografije, iz katerega izvemo, da je kašubščina pritegnila pozornost strokovnjakov že pred več kot sto leti.

* Bernard Sychta: *Słownik gwar kaszubskich I—IV*. Wrocław—Warszawa—Kraków 1967.

Avtor najnovejšega kašubskega slovarja duhovnik dr. Bernard Sychta je po rodu Kašub, ki dobro pozna in tudi govori kašubska narečja. To mu je omogočilo, da je zbral veliko število arhaičnih besed in zvez, ki doslej niso bile poznane.

V slovarju B. Sychta je bogata frazeologija, zanimive besede moremo izluščiti iz številnih pregovorov, rekov, ugank, verzov in zgodb. Tako je slovar zakladnica dejstev ne samo za jezikoslovca, ampak tudi za folklorista. Bernard Sychta je namreč dober etnograf, kar je lepo razvidno iz slovarskega gradiva.

Slovar B. Sychta je plod dolgoletnega truda, je avtorjevo življenjsko delo. B. Sychta je znan tudi kot pisec iger v kašubščini. O tem, kako je nastal njegov slovar, govori v obširnem uvodu.

Za jezikoslovca, posebno pa še za dialektologa in etnografa, je zelo zanimiv in poučen tisti del uvoda, kjer govori o zbiranju gradiva na terenu in o informatorjih.

B. Sychta je zbiral leksično in folklorno gradivo že med drugo svetovno vojno. Po raznih težavah in prekinitvah je l. 1950 začel s sistematičnim delom za slovar. Vse gradivo je nabral na terenu, tako da je njegovo delo odraz žive govornice, v njem ni nič knjižnega, izmišljenega. Po svoji zgradbi se Sychtin slovar skoraj v ničemer ne razlikuje od drugih priročnih slovarjev. Njegova glavna odlika je, da so gesla poleg natančne pomenske označitve izčrpno ponazorjena z obsežno frazeologijo, z veliko množino rekov, pregovorov, zagovorov, verovanj, formul vseh vrst, kot tudi s celimi pripovedmi, kar vse ustvarja vtis, da je pred nami enciklopedija kašubske kulture.

Transkripcija besed v slovarju je fonetična, akcentsko mesto je v glavnem označeno.

Znanstveno vrednost daje slovarju med drugim tudi upoštevanje zemljepisne razprostranjenosti besed (arealov), kakor tudi pritegnitev imen.

Kašubščina je obrobno narečje slovanske jezikovne skupnosti. Dokazano je, da se prav na obrobju velikih jezikovnih skupin ohrani največ arhaizmov, tam najdemo posebne in redke pomenske razvoje in načine tvorbe besed. V kašubščini je takih pojavov na pretek. Omenil bom nekatere najbolj opazne.

Za nekatere pojme ima kašubščina številne sinonime, v katerih lahko zasledimo različ-

ne, včasih nenavadne miselne poti pri poimenovanju. Za pojem »zajec« imamo npr. poleg nevtralnega *zajic* naslednje izraze: *podbrozdńik* (dobesedno »podbrazdnik«), *podmedzńik* (redko; »podmejnik«), *podkeńńik* (»podgrmnik«), *oblecigora*. Zadnjemu izrazu analogna sestavljenka je +*oblecipole* »plug«. »Veverici« pravijo Kašubi *ofeńńica* (prim. oreh) in *rudečka* (poimenovanje po barvi).

»Klóp« poimenujejo poleg nevtralnega *ta-wa* še z besedama: *nasadńica* (prim. sln. *posaditi* na stol) in *odpońńica* (prim. sln. *odpočiti* se). Dalje *poddupńica*, *podrěńica*, *podhlastńica* »rjuha«; +*przedpńicńik*, *przedputk*; *podpąńńik* »predpasnik« idr.

Zelo zanimivi so emocionalni izrazi, npr. za »nos«: *kluk*, *kluka*, *klukon*, *knoga*, *běka*, *knělka*, *knera*, *nazdar*, *těča*, *těkva*, *torńovńik*, *kneźel skraćoni do nordwestě* ipd.

Različne emocionalne odtenke izražajo naslednji iz zaimkov tvorjeni samostalniki: *onk*, *onka*; *onak*, *ońica* »samec, samica«; +*mojk*, *mojka*; +*mojeck*, *mojecka*; +*mojink*, *mojinka*; +*mojni*, ++*mojna* »moj mož, moja žena« in +*mojko* »moj ljubi, moja ljuba«. V slovenščini imamo v pogovornem jeziku kot pomenske vzporednice samostalniško rabljene zaimke, vendar pa narečno *mójqa*, *mójqara* ž. »razvajena ženska«, *mójqast* prid. (Rož).

Pozornost vzbujajo številni iz samostalnikov izpeljani glagoli, ki imajo neredko zelo zanimive pomenne. Nekaj primerov: +*mąsovac* »jesti meso«, *mořovac* »valovati«, *dalovac* »biti daleč od doma, potovati«, +*ce-povac* »mlatiti s cepci«, *bobovac* »jesti bob; jesti«, *borovac* »prenočevati v gozdu«, *pą-tovac* (prim. *pąta* »peta«) »bežati«, (*prěpą-tovac* »prispeti«), *plev'ic* ločevati pleve od zrnja«, *reńic sa* »zgodaj vstajati in delati«, *m'edv'edzovac*, (prim. *m'edv'edz*) »spominjati na medveda (s postavo, z gibi), posnemati medveda« itd.

V slovenščini in v drugih slovanskih jezikih je takih brezpredpinskih glagolov precej manj.

Tudi v morfološkem in semantičnem oziru ima kašubščina precej izrazov, ki jih je vredno primerjati s slovenskimi.

Mońńik »veter od morja, severni veter«, prim. sln. *mornik* (tudi: *mórńik*) »veter od morja (široko)«, *ońńik* »orač«, sln. *ornik* »isto«; +*opustńik*, +*opustńica*, sln. *opustnik* »Unterlasser«; *prělegńica* »lahka ženska«, sln. *priležnica*; kaš. *raja* »prečni drog na

jamboru«, sln. *raja* »tenak lesen drog«, *raha* »drog« (prim. nemško Rahe, Pleteršnik). Kašubsko *gńida* pomeni poleg splošnoslovnanskega »lens, Nisse« še »majhen človek, droben krompir«. Prim. sln. *gńida* »malenkost, košček« (npr. daj *gńido* kruha; do *gńide* »popolnoma«; Goriško), srbohrvaško (Dubrovnik) *gńidica* »nekoliko, zelo malo« (npr. Daj mi sira, ako češ i *gńidicu*; pri Stuliću *gńidicu* »aliquantulum«; dalje glej paralele v severnogermanskih jezikih.

Kašubsko *blozno* »krivina, prečnica pri saneh« moremo primerjati s sln. *blazina* »glavna gred, nosilni tram, prečnik pri saneh, pri vozu ipd.« (Pleteršnik I 32), z rus. dial. *bólozno* »lesena gred pri plugu«, *bólozna* »ročica pri plugu«. Paralele imamo tudi v baltskih jezikih, kjer pa obstajajo še pomeni »zglavnik ipd.«, kar je tudi slovensko *blazina* »zglavnik, pernica«, enako v sh. in v indoiranskih jezikih.

Za gornje primere lahko domnevamo dva izhodna korena: ide. **bhel-* + -g »gred« in ide. **bhelgh* »blazina, pernica«, ki sta se zčila v enega s pomočjo metafore (tako Skok, Etim. rj. I 171). Vse pomene, ki jih ima *blazina* v slovenščini, pa bi vendarle težko pojasnili z metaforo.

Kašubski slovar B. Sychte vsebuje na stotine besed, ki bi zaslužile obširnejšo obrav-

navo. Navedel bom še nekaj zanimivejših: *gąstolec* (prim. sln. *gostolétli*), *osorija* »zlobna ženska, prepirljivka«, (*ńe*)vedno »(ne)vedno«, +*ńańńica* »dekle s sex appealom« (prim. sln. (*po*)*ńujati*), *bńeńńik* »mož, ki se brije«, +*pokńiżava* »intriga«, *pijor* »pijanec«, *psor* »pes«, *perék* »urok, očaranje«, *ogrup’asti* »nekoliko pregrob«, *zđenk* »poroka« (prim. vzhodnoštajersko *zđavanje, zđavek* »poroka«) itd.

Bogata frazeologija je le del leksikološko-etnografskega gradiva v obravnavanem slovarju. V njej se slikovito odraža izvorno in zdravo mišljenje, a tudi konzervativnost kašubskega ljudstva. Obseg mojega sestavka mi ne dovoljuje, da bi globlje in bolj nazorno pisal o njej.

Slovar kašubskih govorov B. Sychte je pravo znanstveno delo in bo dragocen ter nepogrešljiv vir vsakemu slavistu, enako vsem, ki jih zanimajo kultura, življenje in ustvarjalnost Kašubov. Slovar bi bil še bolj pregleden in popoln, ko bi imel dodanih nekaj kart in risb k zahtevnejšim geslom. Avtor se je tega zavedal, a kot pravi v uvodu, sam tega ni zmozel. Slovar bo kmalu redkost, saj je izšel samo v osemsto izvodih.

Janez Keber
SAZU v Ljubljani

PRIPOMBA H KONČNICI -ega ZA TOŽILNIK EDNINE MOŠKEGA IN SREDNJEGA SPOLA

V 3. številki letošnjega JiS-a podaja avtorica članka Rodilnik pridevnikov in zaimkov kot formalni eksponent pri navezavi (Hanna Orzechowska iz Varšave) med drugim pregled registriranja in razlag tega pojava v slovenskih slovnica (Janežiča, Breznika, štirih avtorjev in Toporišiča). Glede slednjega pripominja (str. 60, op. 5), da »tega pojava sploh ne omenja, čeprav so v samem avtorskem besedilu priročnika primeri navezujočega roditelja precej številni«, in res navaja kot prvi primer iz SKJ 2, str. 152, potrditev za to (Spole pozna slovenski jezik tri: moškega, ženskega in srednjega.)

Glede tega pojava (kjer pa ne gre za roditelja, ampak za tožilnik, enak roditelju) želim avtoričin pregled dopolniti z opozorilom na kratki zapis v JiS 1968, str. 2/3-2/4, ki ima naslov »Končnica -ega v tožilniku srednjega in moškega spola ednine

pri pridevniških besedah in še to in ono«; tam je namreč povedano nekaj tistega, kar se Orzechowski zdi, da so slovenski jezikoslovci doslej zamudili povedati. Tako tam piše, da se avtorju ne zdi, da bi bila za ta pojav kakorkoli zaslužna maskulinizacija samostalnikov srednjega spola, že zato ne, ker se take roditeljske oblike namesto imenovalniških za tožilnik rabijo tudi v narečjih, kjer maskulinizacije sploh ni. Dalje pa je tam zapisano: »Od kod pa potem to? Po mojem mnenju je izvor roditeljskega tožilnika pri zaimkih, ki imajo izenačen roditeljski in tožilniški ednine, enako pa tudi obliko moškega in srednjega spola. Tak primer imamo najprej pri osebnih zaimkih: *ón* — *óno*, vendar rod. in tož. oba le *ńjęga* (klično *ga*). Tako je tudi v dvojini in množini: *njih* (poleg *nje* za tožilnik) — *njiju*, *njih*, *nju*. Od osebnih zaimkov se je raba prenesla na zaimke *ki*: *človek, ki ga vidiš* — *delo, ki ga opraviš*. /.../ Iz takih zvez

je raba lahko prešla na zaimek *kateri* in potem dalje na vse pridevniške zaimke in na pridevnik sam. Prim.: *Kateri kruh želite? — Belega. Čigav kruh je? — Mojega.*« Dalje se tam bere: »Jaz torej oblike *-ega* (ki nikakor ni ozko narečna, temveč precej splošna) tudi slovstvenim zgodovinarjem ne bi zamerjal ne pri oziralnih zaimkih ne pri pridevnikih sploh. Zanimivo je, da je prišlo do enakega pojava med zaimkom

kdo in *kaj*; saj veste, da se pogovorno rabi namesti *kaj si rekel* kar *koga si rekel*, ta oblika pa potem prodre celo v imenovalnik: *koga pa je blo, de ste tko kričal*. Oblika na *-ega* je nekako izrazitejša, bolj individualizira predmet, na katerega se nanaša.«

Ta razlaga tožilniškega *-ega* je skoraj identična z razlago O. v 6. odstavku na str. 62.

J. T.
Filozofska fakulteta v Ljubljani

VII. SEMINAR SLOVENSKEGA JEZIKA, LITERATURE IN KULTURE

Ta seminar je tudi 1971. leta (od 5. do 17. julija) organiziral kot del filozofske fakultete v Ljubljani oddelek za slovanske jezike in književnosti. Za koncept in izvedbo seminarja je skrbel organizacijski odbor pod predsedstvom J. Toporišiča.

Delo seminarja se je odvijalo v obliki lektorskih vaj, posebnih predavanj, obiskov znanstvenih in kulturnih ustanov in predstavnih, poučnih izletov, družabnih srečanj in privatnih stikov udeležencev s predavatelji.

Lektorske vaje so bile dveh vrst: dveurne obvezne iz sodobnega knjižnega jezika in njegove stilistike (lektorji F. Drolc, J. Dular, H. Kranjec-Jug, I. Kozlevčar, V. Nartnik, M. Orožen, B. Pogorelec, J. Toporišič, J. Zor) in enourne fakultativne (ki pa se jih je udeleževala do polovica seminaristov) iz zgodovine slovenskega jezika (F. Bezljaj in T. Logar). Lektorati so bili različni glede na to, ali so bili za začetnike ali za napredovale, za jezikoslovno ali literarnozgodovinsko zainteresirane, 2 lektorata pa sta bila za zamejske Slovence.

Jezikoslovna predavanja so bila naslednja: Neavtohtone prvine slovenskega knjižnega jezika (J. Toporišič), Etimološke analize slovanskih homonimov (F. Bezljaj), Glagoli premikanja v slovenščini in ruščini (F. Jakopin), Sintaktična vloga samostalnika in pridevnika (I. Kozlevčar), Jezik novejših slovenskih proze (B. Pogorelec), Jezikovna knjižna tradicija prekmurskih in štajerskih pisateljev (M. Orožen) in Formanti pregibnih besed v slovenščini in srbohrvaščini (J. Jurančič). — Literarnozgodovinska predavanja: Smeri v slovenskem slovstvu po l. 1945 (J. Kos), Razvoj in tipologija slovenske književnosti (B. Paternu), Sodobna slovenska dramatika (M. Zupančič), O začetkih slovenskega pesništva (J. Koruza),

Avantgarda v slovenski književnosti 20. stoletja (M. Kmecl) in Problem fabule v Cankarjevi prozi (F. Bernik). Z umetnostnega področja sta bili predavanji Z. Kumer (Ljudske pesmi vzhodne Slovenije) in J. Sivca (Glasbeno delo na Slovenskem v 16. in 17. stoletju). Preostala predavanja: F. Stare — Izrez kulturno-historične vloge brežiškega kompleksa in prazgodovini, B. Grafenauer — Mesto kmečkih uporov v slovenski zgodovini, V. Novak — Materialna kultura v slovenskem panonskem območju, N. Šumi — Ustroj ljubljanske mestne podobe.

Zlasti splošnokulturne teme predavanj so bile uglasene predvsem na starejša obdobja in na vzhodni del slovenskega prostora. — Posamezna predavanja so udeleženci dobivali ciklostilno razmnožena, sedaj pa so na razpolago tudi vezani zborniki vseh predavanj.

V okviru dodatnega programa seminarja so bili seminaristi na koncertu srednjeveške glasbe na dvorišču Trubarjevega antikvariata (ta je bil tudi prireditelj koncerta) in na operni predstavi v Križankah. Sprejeti so bili še na Inštitutu za slovenski jezik in v Narodni in univerzitetni knjižnici. Na oddelku za slovanske jezike in književnosti jim je bibliotekar M. Kranjec pripravil razstavo slovenskih slavističnih del. — V okviru dodatnega programa gredo tudi poučni izleti: en popoldanski je udeležence popeljal na Vrhniko in k Močilniku (strokovno vodstvo T. Logar in J. Toporišič), drugi pa slovenske seminariste v Vrbo, v Dosloviče in na Bled (o Prešernu govoril B. Paternu, o Finžgarju J. Toporišič). Celodnevni nedeljski poučni izlet je vodil najprej na ogled eksponatov *Forme vive* v Kostonjčevici, od tod v Pišce, rojstni kraj našega velike slovaropisca M. Pleteršnika, nato še v Kumrovec in na grob prvih slovenskih talcev v

Dobravi pri Brežicah ter končno v brežiški muzej, kjer je poleg zanimive arheološke zbirke zelo vredna ogleda še narodopisna, poleg tega pa še posebna oddelka za zgodovino kmečkih uporov in izseljenstvo ter slovita poslikana baročna dvorana (največja v Sloveniji). Ekскурziji je zgodovinska in arheološka pojasnila dajal ravnatelj brežiškega Posavskega muzeja, prof. Stanko Škaller, slavistična pa T. Logar, J. Zor in J. Toporišič.

Družbenopolitična pomembnost prireditve je bila poudarjena s sprejemom pri predsedniku ljubljanskega mestnega sveta, inž. M. Košaku, znanstveno-pedagoška pa s sprejemom pri rektorju univerze, prof. dr. inž. M. Grudnu; dekan fil. fakultete, prof. dr. D. Cvetko, pa je sprejel skupino zamejskih Slovencev.

Seminarja se je udeležilo 105 ljudi iz 19 držav: Avstrije — 15, Bolgarije — 3, Češko-Slovaške — 6, Danske — 1, Francije — 4, Italije — 33, Jugoslavije — 1, Kanade 1, Madžarske 2, DR Nemčije — 3, ZR Nemčije — 10, Nizozemske — 2, Norveške — 1, Poljske — 7, Romunije — 5, Sovjetske zveze — 2, Švice — 1, Velike Britanije — 1, Združenih držav Amerike — 7. Večina (92) jih je dobila našo posebno štipendijo, preostalih 13 pa se je seminarja udeležilo na lastne ali druge stroške. Predavanj so se udeleževali tudi tuji študenti, štipendisti naše države, in drugi gostje.

Po znanstveni ali zaposlitveni lestvici je bilo med udeleženci seminarja 17 univerzitetnih učiteljev in znanstvenih sodelavcev, 23 asistentov, aspirantov ali lektorjev univerz in znanstvenih akademij, 10 kulturnih delavcev in prevajalcev, 22 srednješolskih profesorjev in učiteljev, 32 študentov in 1

dijak (koroški Slovenec). — Vsak seminarist je prejel knjižni dar v višini 400.— ND. Seminar so financirali: Izvršni svet SRS, Izobraževalna skupnost SRS, Sklad SRS za pospeševanje kulturnih dejavnosti, Zvezna komisija za kulturne stike s tujino, Društvo slovenskih pisateljev in RK SZDL — Komisija za manjšinska vprašanja.

Seminar je kot izjemno pomembna manifestacija slovenskih duhovnih znanosti in narodne samobitnosti in enotnosti vseh Slovencev pri udeležencih seminarja naletel na zelo ugoden odmev. Je ena najbolj otipljivih oblik naše povezanosti s svetom, organ posredovanja informacij o našem jeziku, literaturi in kulturi in neposredni razširjevalec našega jezika ter leposlovnih in znanstvenih del. Njegov nadaljnji obstanek je zaradi tega nujen.

V zvezi s VII. seminarjem slovenskega jezika, literature in kulture so nastale naslednje bibliografske enote:

1. Seminar slovenskega jezika, literature in kulture. 9 str.
2. Program VII. seminarja slovenskega jezika, literature in kulture. 5.—17. julija 1971, Ljubljana. 4 str.
3. (Predavanja) VII. seminarja slovenskega jezika, literature in kulture. 337 str.

Glede na pravkar povedano odziv na ta seminar v javnih obćilih, čeprav kolikostno morda večji kot doslej, vendarle ni odseval kakovostne in celotnostne pomembnosti te prireditve (prim. Delo, radio, televizija), saj se naš novinar v tej zvezi zanima skoraj le za izjemne posameznosti ali pa za malo povedne splošnosti.

Jože Toporišič
Filozofska fakulteta v Ljubljani

CELJSKI SEMINAR O VPRAŠANJIH SODOBNEGA SLOVENSKEGA KNJIŽNEGA JEZIKA IN NJEGOVEGA POUČEVANJA

1

Tridnevni seminar za učitelje slovenščine (v Celju od 24. do 26. septembra 1971) je bil tudi vsebinsko zaokrožen v tri enote: slovenski jezik v osnovnih in srednjih šolah, vprašanja zvrsti in kulture sodobnega knjižnega jezika, socialna in kulturnozgodovinska podoba Kozjanskega (poučni izlet). Seminar je vsebinsko pripravilo Slavistično društvo Slovenije, organizacijske

naloge pa je rešila celjska podružnica SDS, ki ji predseduje *Božena Orožnova*. Udeležba je bila vsaj prvi dan izredna, saj je predavanja poslušalo okrog 400 slavistov, med njimi precej slovenistov iz zamejske Slovenije.

Petkov dopoldanski program je bil kar preveč obsežen. Po pozdravnem nagovoru predsednika SDS *Franca Zadavca*, ki je posebej poudaril vlogo in moč kultivirane

knjižne besede v narodovem življenju, je ravnatelj celjske študijske knjižnice *Vlado Novak* spregovoril o slovenskih jezikoslovcih in literarnih zgodovinarjih s celjskega pokrajinskega območja. Čeprav oznake posameznih avtorjev niso mogle biti izčrpne, je bila vsebina predavanja, ki je bilo zgoščeno in pregledno, za večino poslušalcev nova.

V drugem delu dopoldanskega programa se je zvrstilo kar šest referatov o slovenskem jeziku v naših šolah. *Stanko Kotnik* in *Jože Toporišič* sta govorila o učnih načrtih; prvi je v referatu z naslovom *Moč in nemoč učnega načrta* za osnovno šolo kritično ocenil že samo metodo sestavljanja učnih načrtov, ki ne upošteva dovolj pozitivnih izkušenj ob prejšnjih načrtih, zadržal pa se je tudi pri nekaterih posameznostih novega učnega načrta za slovenščino. Toporišič je dal celovit pregled učnih načrtov za vse tri tipe slovenskih srednjih šol (gimnazija, srednje strokovne šole, poklicne šole) in označil cilje, ki naj jih doseže učitelj slovenščine v teh šolah. (Predavanje je bilo objavljeno v JIS XVII, 3, 72—76.)

V poseben okvir bi spadala poročila jezikovnih svetovalcev *Iva Zrimška*, *Jožeta Fila*, *Mihe Feguša* in *Petre Dobrile*. Po zamisli pripravljalnega odbora naj bi referenti na temeljih analize jezikovnega pouka v osnovni šoli, gimnaziji, srednjih strokovnih šolah in poklicnih šolah prikazali današnjo šolsko resničnost in poskušali najti poti za izboljšanje tega ne preveč spodbudnega stanja. Tej želji so referenti le deloma ustregli, večinoma so se preveč zadrževali ob splošnih načelih in »smotrih« pouka materinščine, ki so znana in seveda sprejemljiva. V razpravi o prvi in drugi skupini referatov so se oglasili *J. Sivec*, *J. Toporišič*, *B. Pogorelec*, *M. Feguš*, *Š. Barbarič*, *M. Medvedova*, *D. Petrovičeva*, *Ostrčeva* in *F. Varlova*. Sivec je pojasnil, da so bile skupine, ki so sestavljale načrte za posamezne predmete, sestavljene tako, da so v njih enakopravno sodelovali predmetni znanstveniki, praktiki in pedagogi. Toporišič je obžaloval, da je bil Kotnikov referat preveč teoretičen, zavračal pa je tudi njegove kritične pripombe glede razdrobljenosti novega učnega načrta za osnovno šolo. Prav tako je Toporišič zavrnil Feguševo trditev, da slavisti z univerze niso dovolj pripravljani za poučevanje slovenskega jezika. Ob referatu *P. Dobrile* je *T.* pripomnil, da slovenist na poklicnih šolah ni strokovno podkovan za poučevanje umetnostne zgodovine, zato predlaga, naj ta predmet prevza-

mejo strokovnjaki. Med mnenji drugih razpravljavcev velja posebej omeniti naslednja: nekaj slovnice mora sistematično spoznati tudi osnovnošolec, učitelji slovenščine bi se morali po diplomi še obvezno izpopolnjevati, učni načrti se prepogosto spreminjajo, učinkovitost pouka je večinoma odvisna od učitelja, tedenskih ur za slovenščino v nobenem primeru ne bi smeli krčiti, dosedanji načrti so prenatrpani z dejstvi, brez dobrih učbenikov ni zagotovila za dober pouk.

Popoldanska predavanja bi lahko imela skupen naslov: Slovenska sintaksa v šoli. *Francka Varlova* je pregledno in nazorno prikazala slovnico zgradbo stavka (priredne in podredne odnose med členi), *Breda Pogorelčeva* je govorila o pouku sintakse v srednji šoli, *Berta Golobova* o pomanjkljivostih pri pouku sintakse v osnovni šoli in *Ivanka Arzenškova* o stilnih napakah sintaktičnega izvora (v osnovni šoli). Predavanje *B. Pogorelčeve* je bilo zastavljeno docela teoretično, premalo se je oprla na analizo sedanjega stanja tega slovnicega področja v srednji šoli; nasprotno pa je *Arzenškova* kar preveč anekdotično pripovedovala o svojih posebnih metodičnih prijemih pri pouku materinščine v višjih razredih osnovne šole.

V razpravi sta se najprej oglasila *M. Dolgan*, ki se je zavzemal za enotnost sintaktične terminologije, in *M. Feguš*, ki je menil, da poslušalci premalo vedo, da bi lahko enakopravno razpravljali, zato jim je predlagal, naj samo sprašujejo; zavzel se je za uveljavitev Toporišičevega SKJ 1—4 v srednjih šolah. *Š. Barbarič* bi želel od poslušalcev odgovor na vprašanje, v kolikšni meri so bile Toporišičeve knjige v praksi uspešne.

J. Toporišič je v svoji oceni referatov poudaril, da govorimo tudi v sintaksi že isti jezik kot moderne jezikoslovne smeri po svetu; zadovoljen je bil z referatom *Varlove* in *Golobove*. K izboljšanju pouka sintakse bi gotovo pripomogla podrobna analiza napak v domačih in tujih zvezkih, ki naj bi jo pripravili jezikoslovno razgledani slavisti. Tudi Toporišič se je zavzel za pomenjenje slovnice terminologije. *S. Kokalj* in *M. Prelesnik* sta poudarili zlasti tole: v šoli vedno zmanjkuje časa za utrjevanje snovi, učbeniki in načrti niso vedno usklajeni, učitelji bi se morali seznaniti na seminarjih z novostmi v stroki, predno jih vpeljemo v šolo.

F. Jakopin
Filozofska fakulteta v Ljubljani

Sobotni dopoldanski program je predvideval razpravljanje o dveh glavnih temah: o zvrsteh in kulturi jezika. V okviru prve teme naj bi bil F. Novak podal pregled tega, kar se je o jezikovnih zvrsteh pri nas že pisalo, preostali referenti pa naj bi bili podali glavne značilnosti pokrajinskih pogovornih jezikov. Tako je F. Jesenovec tudi res prikazal celjski pogovorni jezik, J. Seražin pa tržaškega (za Maribor, Ptuj, Murško Soboto, N. Gorico... žal ni bilo mogoče dobiti referentov). V okviru druge teme naj bi bila M. Orožen podala pregled našega dosedanega razpravljanja o kulturi slovenske knjižne besede, drugi referenti pa naj bi bili prikazali konkretno tako problematiko v posameznih funkcionalnih zvrsteh jezika. Nastopila sta samo dva referenta: J. Dular je predaval O časniskarskem jeziku, F. Novak pa o Slovenskem poslovnem jeziku (referentov za strokovni in radijsko-televizijski jezik žal ni bilo mogoče dobiti).

Ker so nekateri referenti zadano temo pojmovali precej svobodno, se je dejanska uresničitev programa pokazala predvsem kot razpravljanje o zvrsteh jezika, medtem ko je bil problem jezikovne kulture teh zvrsti odrinjen na obrobje. Prav tako ni prišlo do pravega pregleda nad tem, kar se je o zvrsteh jezika pisalo doslej.

France Novak je v referatu Slovensko jezikoslovje o zvrsteh jezika razpravljal najprej o poimenovanjih za ta pojem (*jezik — vrsta — zvrst — funkcijski (funkcionalni) stil — govorica ipd.*). Kljub temu, da je v Skj 1—4 in v Sskj I, ki imata oba zelo široko funkcijsko območje, sedaj v rabi izraz *zvrst*, se avtor menda bolj zavzema za izraz *stil*. V nadaljnjem je spregovoril o tem, kako smo se pri nas zavedali funkcionalne razslojenosti knjižnega jezika, in sicer najprej v plasti besedja, sicer pa v glavnem le, kolikor je šlo za jezikovne slabosti poslovnih in publicističnih besedil. Klasifikacija funkcijskih zvrsti se je pojavila še v 60-ih letih v radijskih jezikovnih pogovorih po zgledovanju na Čehe, na »podlagi priznavanja stilne diferenciranosti knjižnega jezika pa sta narejena v glavnem« Slovenski knjižni jezik in Slovar slovenskega knjižnega jezika. (Oba sistema je referent nato medsebojno osvetlil in skušal dopolniti.)

Referat o celjskem pogovornem jeziku je France Jesenovec medtem že objavil v JiS-u. Metodološko se naslanja na razpravo

o slovenskem pogovornem jeziku J. Toporišiča in prinaša lepo število za celjski pogovorni jezik značilnih prvin. Diskusija Jože Meze je potem opozorila na (sicer znano) potrebo ločitve splošnopogovornih in narečnih prvin od čistih pokrajinskopogovornih, Viktor Majdič pa je navedel nekaj problemov, ki bi jih bilo treba upoštevati pri podrobnejšem ugotavljanju podobe celjskega pogovornega jezika.

Jože Seražin je v svojem poročilu uvodoma podal pregled prvin (zgodovinskih, političnih, šolskopoličnih, družbenih, narečnih), ki obrazijo pogovorni jezik Trsta, nato pa prešel na naglasne, glasovne, oblikoslovne, skladenjske in leksikalne značilnosti tržaške pogovorne zvrsti. Referat bi kazalo natisniti posebno zato, da bi se v njem zbrane lastnosti tržaške pogovorne besede učiteljem slovenščine strnjeno zavestile in bi hkrati spodbujale k dopolnitvi.

Janez Dular je v svojem referatu uvodoma pokazal na naše pretežno obsojevalno mnenje o časniskarskem jeziku, nato pa v treh miselnih odstavkih podrobneje razčlenil njegove slogotvorne prvine ter funkcijsko (uvodnik, poročilo, reportaža, reklama, podlistek itd.) in slogovno razslojenost. — Probleme slovenske časniskarske besede vidi referent v namenoma težkem ali splošnem kodiranju obvestila, v čisti referativnosti, ki novinarju omejuje svobodo ubesedovanja, v slabem obvladanju slovenske knjižne norme in stilistike izraza ter v podcenjevanju vrednosti dognanega besedila. Iz tega piscu naravno sledijo tudi naloge za jezikoslovje: sistematično raziskovanje slovenskega časniskarskega jezika (ki naj bi nam dalo moderno knjigo o slovenski praktični stilistiki), vzgoja jezikovno razgledanih in tenkočutnih časniskarjev in lektorjev (za prvo bi po našem mnenju morala veliko več storiti fakulteta, na kateri se naši časniskarji šolajo) ter vzgoja zavesti, da je dober jezik učinkovitim besedilom potreben. — Predavanje je bilo podprto z bogatim ponazorovalnim gradivom, in bi ga bilo treba, kot je menila tudi diskusija, tiskati.

Povedano velja tudi za referat Franceta Novaka (Slovenski poslovni jezik). Referent je to zvrst skušal predvsem definirati (»besedila, ki jih uporabljajo /.../ gospodarske organizacije, trgovine, upravni organi, sodišče, učne in druge ustanove, družbene in politične organizacije za sporazumevanje o delovnih vprašanjih«). Poslovni jezik ima svojo govorno in pisno obliko, je diferenciran glede na vrste svojih tvorcev in naslovnikov (trgovski, upravni, gospodarski, sod-

nijski). Da, kot pričajo glasovi v javnosti, ni tak, kot bi moral biti, je pač tudi posledica tega, ker je jezikoslovno preslabo preiskan in se v šolah preslabo poučuje. Stilotvorne prvine te zvrsti so avtorju zlasti: modeli, vzorci, obrazci; težnja po preglednosti, kratkosti, jasnosti; čustvena nezaznamovanost izraznih sredstev, tipično strokovno izrazje, zgradba sporočila in časovna tipičnost. Referent je obravnaval še nekaj primerov konkretne rabe stilotvornih prvin in iskal korenine odklonom od sistema knjižnega jezika in od stilistične norme. — Tudi ta referat bi kazalo čim prej objaviti.

Referat *Martine Orožen* je omahoval med obravnavo tega, kar je narekoval naslov (Slovensko jezikoslovje o kulturi slovenskega jezika), in med podajanjem stilnih norm v obdobjih naše jezikovne in zlasti slovstvene zgodovine. Avtorica se je posvetila bolj temu drugemu in zlasti za starejša obdobja podala zanimiv pregled takih hotenj in usmeritev. Zaradi tega pa še zmeraj ni prikazano naše zlasti novejšje prizadevanje za kulturo slovenskega knjižnega jezika, ki je očitno ne le dovolj raznovrstno, ampak tudi obsežno, da bi lahko bilo (kot je bilo v načrtu) samo predmet natančne obravnave in ocene. Bo pač kdo drug moral odgovoriti na vprašanje, kaj je z našo sodobno praktično stilistiko (Breznik, Sovre, Kolarič, Bajec, Gradišnik, Moder, Toporišič, Urbančič, Pogorelec, Korosec, Trdinova... — da omenim najvažnejše); iz kakšnega koncepta izhajajo posa-

mezni avtorji, kako ustrezajo potrebam slovenske besede v sedanjem času, kakšen odmev imajo pri uporabnikih slovenskega knjižnega jezika, kaj bi bilo treba storiti, da bi pri vsem tem skoraj brezbrežnem pisanju dospeli do rešitev, ki bi nekako zedinile prizadevanja za učinkovito, lepo, svobodno in našo samosvojo slovensko besedo.

Poznavalcu slovenskega jezikoslovja ob celjskem razpravljanju o zvrsteh in kulturi slovenskega knjižnega jezika ni moglo uiti nadvse razveseljivo dejstvo, da so o perečih problemih slovenskega jezikoslovja dokaj enakopravno razpravljali ljudje iz vseh vrst naših ustanov (gimnazije, univerza, akademija znanosti, založniško podjetje Delo). V tem vidim začetek koristne aktivizacije čim širših slavističnih krogov pri razreševanju pereče problematike, in samo želeti je, da bi prišlo do večje tvorne odzivnosti na tako raziskovalno delo še pri naši prosvetni operativi — tem mostu, po katerem znanstvene in strokovne ugotovitve prehajajo med neposredne uporabnike teh spoznanj.

Popoldne so se udeleženci seminarja zbrali na celjskem slovenskem pokopališču (na Golovcu) ob grobu velikega slavista in slovenista Vatroslava Oblaka; o pomenu njegovega dela je govoril *Franc Jakopin* (prim. Celjski zbornik 1964, 145-51). V poznih popoldanskih urah so si slavisti ob strokovni razlagi ogledali še celjski muzej in študijsko knjižnico.

Jože Toporišič
Filozofska fakulteta v Ljubljani

SEMINAR JEZIKA IN LITERATURE ZA TUJE SLAVISTE V BEOGRADU

Seminarje nacionalnega jezika, literature in kulture, kot jih že sedem let zapovrstjo prireja Oddelek za slovanske jezike in književnosti na Filozofski fakulteti v Ljubljani, organizirajo tudi drugi slavistični centri v naši državi in drugod po slovanskem svetu. Beograd je letos svoja prizadevanja za kulturo jezika in literature v tujini združil v Mednarodnem slavističnem centru SR Srbije. V tej organizaciji sodelujejo ugledni slavisti vseh treh filozofskih fakultet na ozemlju Srbije, beograjske, novosadske in prištinske. Temeljna naloga centra je pospeševati slavistično znanost doma in na tujem, skrbeti za kvalitetnost lektoratov srbskohrvatskega jezika na tujih univerzah, sodelovati z domačimi slavističnimi središči, povezovati katedre s srbsko-

hrvatskim jezikom in literaturami v tujini ter posredovati izmenjavo študentov in mladih znanstvenikov med domačimi in tujimi fakultetami.

Lansko srečanje s tujimi slavisti je bilo prvo v novi organizacijski obliki. Center je organiziral tri skupine seminarjev. Aprila je bil seminar z 32 udeleženci profesorji in študenti slavisti pečujške učiteljske šole. V drugi skupini je 60 študentov višjih letnikov in mladih znanstvenikov iz 16 evropskih in ameriških držav poslušalo predavanja iz srbohrvatistike od 1. do 20. septembra. In končno je 28 tujih in domačih znanstvenikov od 14. do 20. septembra razpravljalo o aktualni jezikovni in literarnozgodovinski problematiki, deloma vezani na

vukovski kompleks. To posvetovanje je bilo vključeno v tradicionalni Vukov zbor.

Iz tujine so se sestanka udeležili Edward Stankiewicz iz Chicaga, Monica Patridge iz Notingham, Jean Descat iz Bordeauxa, Peter Brang iz Züricha, Karl Heinz Pollok iz Regensburga, znani prevajalec slovenske literature v nemščino Manfred Jaenichen iz Berlina, z Dunaja raziskovalec slovenskih koroških in hrvaških gradiščanskih dialektov Gerhard Neweklowsky, Sante Graciotti iz Milana, Božo Radović iz Padove, Lionello Costantini iz Rima ter Mile Tomić iz Bukarešte. Tuji udeleženci seminarja so v glavnem referirali o znanstveni aktivnosti slavistov in nalogah slavistike v svojih deželah. Med drugim je bilo zanimivo slišati, da je v Berlinu potrjena disertacija E. Müllerja *Die deutschen Lehnwörter im Slovenischen*, kar je poleg razprav H. Striedter-Tempsove in E. Schneeweisa v novejšem času že četrto delo o nemških izposojenkah v slovenščini oz. srbohrvaščini.

Predavanja profesorjev beogradske, novosadske in prištinske fakultete so obravnavala tematiko iz lingvistike (P. Ivić, Aktualni problemi srbskohrvatske dijalektologije; A. Peco, O proučavanju srpskohrvatskog akcenta u posleratnom periodu na Beogradskom univerzitetu; A. Mladenović, Međusobni odnos Mrkaljeve i Vukove azbučne reforme), s področja književnosti (V. Filipović, Vizija portreta u pesmi Desanke Maksimović; R. Ivanović, Proučavanje književnosti Kosova za poslednjih dvadeset godina; D. Živković, Problemi proučavanja srpskog romantizma; B. Novaković, O proučavanju srpskog realizma za poslednje dve decenije; Sl. Marković, Proučavanje naše književnosti od prvog svetskog rata do danas). O vprašanih znanstvene publicistike je predaval D. Vučenov (O periodičnim naučnim publikacijama za poslednjih dvadeset godina), o ljudski umetniški besedi pa so govorili Vl. Nedić (Rad na proučavanju narodne književnosti), M. Pantić (Rad na proučavanju predvukovske narodne poezije kod Jugoslovena) ter N. Kilibarda (Prikupljanje nezabilježenih narodnih pjesama i priča u niškičkom kraju). Zanimivo je bilo tudi predavanje Milivoja Pavlovića *Jedinstvo shvatanja jezičkih manifestacija u delu Vuka Karadžića*.

Po tretjem dnevu v Beogradu se je seminar preselil v Vukove kraje. V Valjevu so si seminaristi ogledali vzorno urejeno gimnazijo in se poklonili številnim valjevskim žrtvam nemškega okupatorja. Konak valjevskega muselima, ki je januarja 1804,

tik pred prvo vstajo, dal na mostu čez Kolubaro obglaviti valjevskega kneza Aleksa Nenadovića in podgorskega kneza Ilija Birčanina, oba ljudska zastopnika, je danes muzej lokalne zgodovine. Popoldne smo obiskali 12 km od Valjeva oddaljeno vas Brankovino, rojstni kraj in zadnje počivališče znamenitih Nenadoviće. Slovesnost tega obiska je z branjem svojih pesmi povzdignila Desanka Maksimović, ki je tu blizu, v Gornji Grabovici rojena. Zvečer smo bili v Loznici na koncertu beogradskega madrigalistov.

Naslednji dan, 18. septembra, je seminariste sprejel dobro uro hoda od Loznice oddaljeni samostan Tronoša, kjer si je začetke pismene učenosti nabiral Vuk Stefanović, doma iz bližnjega Tršića. V samostanski porti je ohranjen grob Vukovega učitelja arhimandrita Stefana Jovanovića, ki je samostanu načeloval v letih 1792-99. Presenetljiva skromnost cerkvice, samostana, grobov znamenitih članov samostanske družine in pa preprostost Vukovega šolanja, vse to vzbuja občudovanje in globoko spoštovanje večno živega ljudskega duha. Izza teh zidov je nastopil svojo težko, a obenem sijajno pot v svet ubog podrinski pastirček Vuk, ki je ob Kopitarjevi pomoči postal znameniti kulturni delavec, ob svojem času pojem pri vseh slovanskih narodih. Tudi Levstikov lingvistično-filološki in literarni lik je zrasel ob Vuku. Svoje občečloveške pomembnosti se je častni doktor jenske univerze dobro zavedal, ko je dejal: »Ja sam srpski narod s učenom Evropom upoznao!«

Svoje poslanstvo na tej zemlji potrjuje samostan s tem, da si je s podporo SR Srbije uredil zanimiv Vukov muzej z rokopisnimi eksponati in rekonstrukcijami iz Vukovega in starejšega časa. Tretji dan bivanja v teh krajih smo se v Tršiću udeležili veličastne, umetniško dognane ljudske manifestacije »Vukov zbor«, ki se je simbolično zaključila z Brankovim kolom. Uradno se je seminar za vse skupine končal v dvorani beogradske filozofske fakultete s koncertom srednjeveških melodij.

Univerzitetni predstavniki, republiški in občinski funkcionarji so z razumevanjem spremljali seminar in povsod kazali največje zanimanje za naše delo. Mednarodni slavistični center je kot organizator opravil svoj izpit nadvse zadovoljivo. Udeleženci so s seminarja odnesli obilo znanja in nepozabne vtise prisrčnega sprejema med vsemi prebivalci teh krajev.

Janko Jurančić
Filozofska fakulteta v Ljubljani

POROČILO O DELU REPUBLIŠKEGA ODBORA SDS

Dne 17. dec. 1971 je bila 9. seja republiškega odbora SDS. Na sporedu so bili: slovenski jezik na fakulteti za politične vede, sociologijo in novinarstvo, slavistično zborovanje 1. 1972, povezovanje z Beneškimi Slovenci, izdaja beril za gimnazije, ustanovitev strokovnih komisij za posamezna jezikovna področja.

1. Republiški odbor je poslal fakulteti za politične vede, sociologijo in novinarstvo dopis s prošnjo za informacijo o statusu slovenskega jezika v učnem načrtu fakultete. Prejel je odgovor, da ima 2. letnik novinarske smeri predmet »Slovenski jezik in stilistika«, in sicer v zimskem in letnem semestru tedensko po eno uro predavanj in eno uro vaj. Predavateljica tega predmeta, dr. B. Pogorelec, naj bi bila republiškem odboru ustno dala zelene informacije o programu predmeta. Ker se sestanka ni udeležila, je odbor SDS menil, da bi moral dobiti učni program na vpogled, sklenil pa je tudi problem razčistiti z osebno delegacijo k dekanu fakultete.

2. Naslednje slavistično zborovanje (strokovni seminar in redni občni zbor) bo od 22.—24. sept. 1972 v Murski Soboti. Na seji je bil sprejet načrt, da bi se na seminarju obravnavali: starejša prekmurska književnost, literarno delo Bratka Krefta, Edvarda Kocbeka in Miška Kranjca, panonski govori (prekmurski, prleški, porabski), severno-vzhodnoslovenska-kajkavska tradicija ter slovnica Peter Dajnko. V nedeljo, 24. sept., je v načrtu ekskurzija z ogledom znamenitosti v Pomurju.

Kdor želi na slavističnem zborovanju sodelovati kot referent, naj odda rokopis svojega referata (30 min.) republ. odboru SDS do 20. junija 1972. Odbor bo nato izbral referate ter določil vrstni red.

3. Na pobudo republiškega odbora SDS bo republiški sekretariat za prosveto in kulturo (oddelek za šolstvo narodnosti) z dotacijo podprl prizadevanje SDS za jezikovno izobrazbo Beneških Slovencev. Ob seminarju za slovenski jezik, literaturo in kulturo na filozofski fakulteti v Ljubljani bo organiziran še dopolnilni tečaj za slovenske izobražence iz Benečije in z Goriškega.

4. Ob pripravi novih beril za gimnazije je SDS v začetku 1. 1970 iz vrst srednješolskih profesorjev predlagalo strokovno komisijo, ki naj bi sodelovala kot posvetovalno telo pri nastajanju teh beril. Žal do tako zamišljenega sodelovanja med praktiki in uredniki ob izdaji berila za 1. in 2. gimnazijo ni prišlo. Zato je republ. odbor na seji 17.

dec. 1971 ponovno predlagal, naj bi skupina slavistov s srednjih šol (gimn. in strokovnih) na ustrezen način sodelovala vsaj pri nastajanju berila za 3. in 4. gimnazijo. Učitelji slovenskega jezika, ki jih SDS predlaga v komisijo, so: Milka Bobnar (srednja ekonomska šola, Novo mesto), Nada Gaborovič (II. gimnazija, Maribor), Igor Gedrih (srednja tehnična šola — elektro, Ljubljana), dr. Joža Mahnič (II. gimnazija, Ljubljana), Janez Mrdavšič (gimnazija Ravne), Vinko Omerzelj (II. gimnazija, Ljubljana), Božena Orožen (gimnazija, Celje), Dana Petrovič (srednja tehnična šola za strojno stroko, Ljubljana) Darja Rotar (I. gimnazija, Maribor), Marija Žagar (gimnazija, Kranj).

5. Odbor SDS je sprejel predlog J. Toporišiča, člana Jugoslovanskega slavističnega komiteja, da se končno že formirajo naslednje nacionalne (slovenske) komisije* za jezikovna področja — kot organizacijske enote ustreznih mednarodnih slavističnih komisij (komisija za pravopis je samo slovenska):

1. za fonetiko: J. Toporišič, T. Logar, J. Rigler, B. Vodušek;

2. za slovnico: J. Toporišič, A. Bajec, F. Jakopin, I. Kozlevčar, F. Novak, J. Rigler, S. Suhadolnik;

3. za knjižni jezik: J. Toporišič, A. Bajec, Viktor Majdič, F. Novak, B. Pogorelec, B. Urbančič;

4. za terminologijo: Tomo Korošec, J. Manzini, J. Meze, J. Toporišič;

5. za stilistiko: B. Pogorelec, T. Korošec, F. Novak, J. Toporišič, A. Vidovič-Muha;

6. za dialektologijo: T. Logar, M. Orožen, J. Rigler;

7. za leksikologijo in leksikografijo: S. Suhadolnik, A. Bajec, F. Bezlaj, J. Jurančič, F. Novak, B. Pogorelec;

8. za pravopis: J. Rigler, J. Toporišič, J. Dular, F. Jakopin, T. Korošec, S. Kotnik, J. Menart, J. Moder, B. Pogorelec, S. Suhadolnik, B. Urbančič.

Na prvem mestu imenovani član (kurzivni tisk) je zastopnik za mednarodne komisije oz. vodja posamezne skupine; pravopisno komisijo vodita J. Rigler in J. Toporišič.

Minka Kuclar
tajnica SDS

* Op.: Sestav predlaganih komisij (1—8) še ni dokončen; tako npr. akademik F. Bezlaj odklanja sodelovanje v komisiji za leksikologijo in leksikografijo (7), nekateri predlagani člani pa še niso sporočili svojega soglasja.

VPRAŠALI STE

TOREJ ŠE ENKRAT O KOSOVELOVEM KONSTRUKTIVIZMU

Iz daljšega pisma, ki nam ga je pisal F. K. iz Murgelj, Ljubljana, povzemamo:

Morda boste menili, da zaostajam za dogodki, ko mi še zmeraj ni jasno, kaj je pravzaprav s Kosovelovim konstruktivizmom. Pazljivo sem prebral obsežno in lepo pisano Ocvirkovo razpravo k Integralom '26; tu sem na str. 56 prebral, da je »potemtakem konstruktivistična poezija poezija vsesplošnega kaosa v človeku, stvareh in predmetih, ki nas obdajajo, poezija antitez, disonanc...« Ko sem potem iz radovednosti

Načeto vprašanje je z več strani kočljivo; kdor le malo pozna ustrezne okoliščine, ve, da se okoli Kosovelovih Integralov sicer nabira intenzivno literarnozgodovinsko zanimanje, da pa so vse sodbe pisane prejkone pogojno, z izdatnimi prizvoki nelagodnosti (naj poleg Slodnjakove omenim vsaj še Zdravčeve razpravo Konstruktivizem in Srečko Kosovel, Sodb. 1966, kot temeljito dopolnilo in popravilo Ocvirkove študije v Sodobnosti istega leta, nekatere druge odzive — Voglovega itd.). Takšno razpoloženje je razumljivo ob dejstvu, da je velikanska večina Kosovelove zapuščine danes tako ali drugače v zasebnih rokah urednika Integralov A. Ocvirka, tako da javen pregled nad njo ni mogoč; nerazvidno gradivo pa seveda onemogoča sleherno preveherentno sodbo: droben dnevniški zapisek iz njega lahko ovrže še tako matematično natančno izračunano hipotezo. — Priporočamo vam torej, da si poleg Ocvirkovega in Slodnjakovega razpravljanja ogledate še druge odzive na vprašanje; mi pa bi mimo njih zapisali le nekaj misli zadevi ob rob.

— Konstruktivizem kot ideološko in estetsko gibanje se je v bistvu ohranil znotraj sovjetskih meja, kjer se je tudi spočel: na zahod ga ni prišlo prida oz. se je pojavljal kot sinonimna nomenklatura za različne sočasne, v levo obrnjene izme; še boljše: z njim so koketirali zlasti nekateri levi dadaisti. Predstavo o konstruktivizmu naj bi Kosovel potemtakem dobil iz Sovjetske zveze; s tem v zvezi se kot možna posrednika omenjata predvsem slikar Avgust Černigoj in literat Ivo Grahor. Slednjega je v kombinaciji poudaril predvsem Slodnjak, češ da je bil Grahor v drugi polovici leta 1924, ko je — avgusta — izšel prvi konstruktivistični literarni manifest, v Mo-

vzel v roke še Slodnjakovo študijo o Kosovelu (v zbirki *Lirika*, ki jo izdaja Mladinska knjiga), pa sem lahko med drugim prebral, da so ruski konstruktivisti, po katerih naj bi se Kosovel vzoroval, proglasili umetniški »sistem maksimalne eksploatacije teme« ali »sistem vzajemnega funkcionalnega opravičevanja vseh konstitutivnih umetniških elementov«. — Zdam pa ne vem, kaj je torej ta konstruktivizem: ali nekakšna intenzivna funkcionalnost ali pa vsesplošen kaos?

F. K.

Ljubljana, Murgelj

skvi. Od tod naj bi torej prinesel še tople informacije. — Černigojevo posredništvo bi bilo bolj posredne narave.

Vprašanje se suče torej okrog potovanja in stopnje vplivov.

— Slodnjak je v razpravi, ki jo F. K. omenja, opozoril na možnost posebne Kosovelove predstave o konstruktivizmu: ta naj bi od Rusov privzela le naziv in nekatere najbolj splošne iztočnice, v podrobnosti pa naj bi takšen substrat pesnik dopolnjeval z izročilom domačih zenitistov ter futuristov (prav tako je v Integralih mnogo dadaističnih in ekspresionističnih refleksov). — Domneva se zdi močno verjetna: ne smemo namreč pozabiti, da se je bil mladostni Kosovel gibal v Podbevškovi bližini, da se v Integralih pojavlja niz pojmov, ki jih brez Zenita ni mogoče razumeti (npr. *Balkan* = pojem dinamike, prim. tudi *Tank* 1927!), da so si bili podbevškovi in micicevci (Lj. Micić alias Poljanski, glavni motor zenitizma, lani — 1971 — nekako slabo zapaženo umrl, čeprav bi se ga lahko spomnila vsaj današnja literarna avantgarda) medsebojni hvalivci; prav tako ne gre prezreti, da je Kosovel po svojem izviru duhovno-emocionalno zmeraj težil v zahodne predele slovenske nacionalne sfere, kjer je sosednji italijanski futurizem morda najmočnejše odmeval (v tržaškem, sicer tudi ljubljanskem časopisju številne informacije; o ruskih futuristih je poročal *Prijatelj* v *Vedi* sredi prve svetovne vojne). Prav tako ne gre nadalje pozabiti, da je bil pojem (izraz) konstrukcija vsem evropskim izmom tistega — in današnjega — časa blizek, ker pač še najustreznejše označuje način njihovega umetniškega tvorjenja: subjektivno konstrukcijo (tako npr. že na eni prvih strani *Zenita* 1921 beremo: »Malo je tih, koji zna-

ju, da počinja jedna velika epoha konstrukcija... da se preko nas i kroz nas i pomoću nas vrši estetizacija dinamike», — na str. 3, števil. 2, pa neki Gecan objavlja »Konstrukciju za portret cinika«; oboje zveni nenavadno podobno Kosovelovemu integralizmu, in vendar se pri nas pojavlja nekako sočasno s prvimi začetki sovjetskega konstruktivizma). — Nerazvidnost celotnega gradiva pa je najbrž kriva, da Slodnjak kljub svojemu siceršnjemu poudarjanju avtohtonosti slovenskih literarnih pojavov preizrazito dopušča možnost bolj ali manj neposrednega vplivanja sovjetskega literarnega konstruktivizma na Kosovela (preko Grahorja). — Osebnost se mi namreč takšen vpliv zdi zelo malo možen:

Res je avgusta 1924 ugledala beli dan prva načelna izjava ruskega literarnega konstruktivizma, kakor Slodnjak povzema po Flakerju — pač v zvezi z ustanovitvijo LCK (Literarni center konstruktivistov). Res je tudi v sovjetski kratki literarni enciklopediji (III, 1966; 712, 713, 714) mogoče brati, da se je konstruktivizem kot posebna literarna šola izoblikoval že leta 1923 s Sel'vinskim, Čičerinom in drugimi. — Res pa je tudi, da se je programsko v tej fazi 1.) konstruktivizem razvijal predvsem kot *ideologija* in ne kot *estetski program*, 2.) da se je formiral predvsem v območju uporabne likovne umetnosti in 3.) da ga je v literarnih manifestacijah pogosto personalno in formalno zelo problematično ločevati od drugih izmov (če sovjetska enciklopedija Čičerina prištevata sem, ga lahko mirne duše šteje tudi k zaumnikom ali futuristom, kajti dobesedno nič ne loči njegovih nastopov in njegovih proizvodov od futurističnih ali zaumnih).

K prvemu: za otipljivo ponazoritev prepričano eno najzgodnejših manifestnih informacij o konstruktivizmu, članek Olge Čičagove — Konstruktivizem (v reviji Korabl' 1923, 44):

»Konstruktivizem ni umetniška struja, kakor mnogi mislijo. Po svojem bistvu konstruktivizem zavrača umetnost kot produkt buržoazne kulture. Konstruktivizem je ideologija, ki se je rodila v proletarski Rusiji začasa revolucije. Kakor vsaka ideologija more živeti le tedaj in le takrat ne ostane na pesku, če si ustvari porabnika, zato mora konstruktivizem organizirati komunistično življenje, in sicer tako, da vzpostavlja konstruktivističnega človeka. Sredstvo pri tem mu je intelektualno ustvarjanje — in najpopolnejša produkcija: tehnika.

Intelektualno-materialna proizvodnja se formira iz treh elementov: tektonike, konstrukcije in fakture.

Tektonika je ideološka plast konstruktivizma ter po eni strani izhaja iz komunizma in po drugi iz namenske (smiselne) izrabe gradiva.

Konstrukcija je organizativna funkcija, ki véde v predelovanje vsakršne danosti.

Faktura je namensko izkoriščanje gradiva, ki pa ne prizadene tektonike.

Konstruktivizem je po svoji naravi dinamičen; principi današnjega dne jutri odpadajo — pač v zvezi z novimi dosežki tehnike. Kriterij za to je namenskost; te pa ne smemo mešati z utilitarnostjo. To, kar je utilitarno, še ni namensko-smiselno.

Mi — konstruktivisti — odklanjamo umetnost, ker ni namenska, zmeraj je bila in je še stvar nemnogih.

Umetnost je po svojem bistvu pasivna, samo odraža stvarnost. Konstruktivizem je aktiven, stvarnosti ne odraža, marveč jo tvori.

Za razširitev svoje vplivnosti smo konstruktivisti dolžni stremeti po tem, da bi prodrli v vsa območja človekove kulture, razrušili stare meščanske sestojbe in organizirali nove oblike socialističnega življenja z vzgojo novega konstruktivističnega človeka.

— Podoben jezik govorijo konstruktivistični manifesti tudi kasneje. — Že omenjeni proglas LCK iz leta 1924 (podpisali Sel'vinski, Zelinski, Inberjeva, Agapov idr.) je zelo jasan na ideološki ravni, kjer po navadi tovrstnih proglosov tistega časa tesno povezuje konstruktivizem z revolucionarnim proletariatom (npr. tč. 4: »Tako je konstruktivizem v sistemu misli in občem ustroju razuma red, ki poudarjeno izraža voljo ter potrebo proletariata, da bi med izgradnjo gospodarstva postavil tudi temelje novi socialistični kulturi«), medtem ko je na estetsko-formni ravni zelo nejasen in poudarja predvsem priljubljeno konstruktivistično parolo o tkim. »gruzifikaciji« (obremenitvi) izraza: zahteve na enoto gradiva naj se povečajo, besedno gradivo funkcijsko maksimalno obremeniti. Snov naj bo kar se da eksploatirana. To pa npr. v območju stih pomeni podreditev »verzne fakture osnovni smiselni vsebini stih«. Itd. — Značilno je, da so se še istega leta takšnim načelom z javno deklaracijo pridružili proletkultovski mappovci (moskvska asociacija proletar-

skih pisateljev: Lelevič, Lebedinski, Bezymenski), sicer nasprotniki besednega eksperimentiranja.

Tudi praktičen rezultat ni bil s tega zornega kota jasnejše razviden: oblikovno se je konstruktivistična literatura gibala v najbolj nemogočih ekstremih — od stvarno, poročevalno, faktografsko pisane pripovedne proze do Čičerinovih poskusov tkim. zvočne poezije (prim. ponovno Korabl' 1923; Čičerin, Stepa — epska poema; zamisel zvočnega zapisovanja poezije poteka od V. Hlebnikova, teoretsko pa je zadevo skušal obširno in v mnogočem sprejemljivo sistemizirati L. Sabanejev, Muzika rečy, 1923); le ideološko ni bil nikoli problematičen. — Zelinski, ena od vodilnih teoretskih glav sovjetskega konstruktivizma, je še leta 1928 povzemal konstruktivistične nazore s podobnimi besedami, češ da gre predvsem za ekonomičnost v ravnanju z gradivom, za usmerjenost v cilj, dinamičnost, racionalnost, — pa hkrati dodajal, da je konstruktivizem izrazno heterogen in različen: Kot vsak poet — sem srce statistike, mnogoglasen je moj goli jezik (Sel'vinski). — Nič drugače v najbolj znanem konstruktivističnem zborniku Biznes iz leta 1929.

Kasneje, v 30-ih letih, so se prav iz konstruktivistov zelo hitro in lahko rekrutirali nekateri vodilni ideologi socialističnega realizma (Zelinski, Asmus idr.), kar dovolj zgovorno priča o tem, kako nejasna vez je trdno socialno ideologijo v opisovanem primeru vezala s posebnim (?) izrazom.

K drugemu: Menda se je konstruktivizem porodil, pa nekaj časa tudi oblikoval v okrilju levega futurizma. Programske izjave, ki jih je mogoče brati v ustreznih reviji - LEF (Levyj front, 1923 — dostopna tudi v Ljubljani — pisala sta jih Brik in Majakovski), res močno spominjajo na izgovarjavo konstruktivističnih manifestov: »Vse to delo za nas ni estetska samozadostnost, marveč laborator za najboljše izražanje sodobnih dejstev« ipd. — V reviji hkrati mrgoli prizadevanj, izjasniti pojem »konstruktivizem«. Tako v napovedi spomladanske konstruktivistične razstave 1923 (str. 251 i. d.) — konstruktivistične retrospektive od njegovega nastanka leta 1920 dalje — pisec meni, da so konstruktivisti popolnoma obračunali z eksperimentalno oz. boljše — abstraktno dejavnostjo ter začeli z realnim delom na ravni »socialno osmišljenega umetniškega dela«. Naloge, ki da jih daje eden vodilnih konstruktivističnih likovnikov Rodčenko (in ne Ročenko, ka-

kor rabi Ocvirk), profesor na Vhutemasu (višja umetniško-tehniško mojstrska šola), svojim študentom, zahtevajo iznajdljivosti in praktičnosti: izdelovati morajo npr. posteljo, ki hkrati služi še kot miza in stol (gruzifikacija: en in isti predmet mora služiti kar se da številnim funkcijam!), svetlobne reklame, kino napise, knjižne opreme, predmete za lahko industrijo; poudarja tkim. socialne vrste upodablajoče umetnosti — plakat, ilustracijo, karikaturu ipd.

Iz zapisov v LEFu je mogoče obenem razbrati, da se je likovni konstruktivizem v mnogočem snoval iz značilne klikarsko-nazorske borbe na omenjeni šoli, kjer so obstajale tri formacije: čistoviki, prikladčiki ter konstruktivisti in proizvajalci. Na kratko rečeno: prvi so zastopali čisto, samonamensko, »sveto« umetnost, drugi prav nasprotno — golo proizvodno, uporabno funkcijo, konstruktivisti pa so poudarjali funkcionalno zvezo forme in proizvodne uporabnosti. Primer navajamo, ker je plastično ponazorilen za dojetje konstruktivističnega estetskega nazora. — V drugem letniku LEFa (1924) se serija ustreznih sestavkov pa seveda tudi reprodukcij konstruktivistične umetnosti nadaljuje; Zelinski npr. tik pred avgustovsko deklaracijo piše v članku Ideologija in naloge sovjetske arhitekture, da so »konstruktivisti ljudje, ki jim ne prija stari red samozadovoljnega esteticističnega olepševanja in se z vsjo močjo nove razgibane ideologije spopadajo s tehničnimi nalogami, včasih brez razumevanja za umetniško.«

— Tako *k tretjemu* niti ni potreben podrobnejši komentar: oblikovno-izrazno je bil konstruktivizem že od vsega začetka preveč nejasno zakoličen, da ne bi omogočal različnih in pogostnih »strujarskih« transferjev. (Številni izmi pa tako stojijo na nekaterih enotnih nogah, ki takšen transfer vselej omogočajo.)

— Če si po vsem tem skozi poročilo S(taneta) M(eliharja) Pres (Zapiski Delavske kmetijske matice, 1925, 48, 92 id.) ogledamo Černigojevo razstavo v Ljubljani, bi ta bila takšnale: Černigoj se je dve leti šolal v Nemčiji, potem pa »planil nenadoma med nič hudega sluteče brate Slovence in jih sprejel na svoji razstavi z velikimi, pokončno, poševno ali pa tudi narobe postavljenimi napis: Kapital je tatvina; Izobrazba delavca in kmeta je nujno potrebna; Napredek mehanizma pomenja razdelitev lastnine; Glavna smer našega stremljenja je organizacija; Umetnik mora postati inženir, inženir mora postati umetnik; Umetnosti

ni... Med razstavljenimi konstrukcijami je imel tudi pisalne stroje, motorje, kolesa: zvest svojemu principu, da je le konstrukcija pravi izraz 'umetnosti' naše dobe. (Zagreb je že imel svoj 'zenitizem', ki je bil v tem oziru povsem enak konstruktivističnim teorijam)«.

Če izločimo krilatice o zanimanju za organizacijo (= konstrukcijo) ali Meliharjevo pomerjanje Černigoja zenitizmu, se je ob takšnem poročilu treba spomniti le, koliko pozornosti so moskovski konstruktivisti posvetili oblikovanju teksta oz. tekstualni gruzifikaciji« likovnega izraza. Tekst naj pač s svojo likovno formo priklene pozornost in likovna tvorba naj zaživi tudi jezikovno. Takšna združba umetnika in inženirja, lika in besede, je razvidna tudi iz Černigojeve razstave, pri čemer se ni mogoče ubraniti misli, da je prav dojem likovne organizacije besede tudi pri Kosovelu krojil osnovno predstavo o konstruktivistični formi. Le tako — namreč s Černigojevim likovnim posredovanjem — si je namreč mogoče razložiti pretežno likovnost (in ne muzikaličnosti, ki so jo sicer ruski konstruktivisti tudi gojili) Kosovelovih »gruzificiranj« verza v Integralih; pa je bil menda Kosovel izredno muzikalično občutljiv.

Po tej logiki naj bi konstruktivizem Kosovelu pomenil le pojem tesne povezanosti leve ideologije in oblikovnega (likovnega) eksperimenta v tekstu. To drugo je sprejemal skoz Černigojevo tekstualizacijo likovnega, le da je zadevo obrnil: literaturo je »gruzificiral« z likovno organizacijo (pri čemer so morale brez dvoma svoje prispevati tudi že omenjene spomske in aktualne asociacije na Podbevškova »carmina figurata«, na futurizem ipd.) Sovjetski konstruktivizem mu še ob tako dobrem posredniku formnega vzorca ni mogel posredovati, še posebej ne, ker se je literarno šele formiral sočasno s Kosovelovim preusmerja-

njem in se pravzaprav razen ideološko ter skupinsko nikoli ni niti čisto dooblikoval.

— Da novega izraza naš pesnik vse do zgodnje in nenadne smrti ni uspel intimno uskladiti s svojimi dotlejšnjimi predstavami o liriki, je iz Integralov samih dovolj razvidno in na to opozarja že Slodnjak; ali se mu nova stremeljenja osamosvajajo v priložnostne, aforistične domisljice, ali pa ostajajo v isti pesmi nekako shizoidno družene s »tradicionalnimi« lirskimi tvorbami.

— Po vsem tem naj bi bilo nekako jasno: da moramo kot vplivno izhodišče pri Kosovelu v tem primeru res upoštevati sovjetski konstruktivizem, ki pa se pod to oznako pred letom 1920-21 pojavlja le naključno in pomožno (ev. in vprašljivo: Tatlin); da je bil ta vpliv zelo posreden in relativen, predvsem likovniški in ne literaren; da konstruktivistična poezija nikakor ne more biti »poezija vsesplošnega kaosa v človeku«, marveč mnogo prej nasprotno: poezija stvarno, praktično, urejeno, ideološko mislečega človeka. — Res pa je, da je zunanja oblika, kakršno srečamo sem ter tja v Integralih, za slovensko literaturo še danes nekam nenavadna, anarhična glede na logično urejeni govor literarne tradicije, pa zato spodbuja k občutkom o kaotičnosti, nerednosti ali celo neresnosti.

Naj za konec še enkrat izrazimo prepričanje, da predstavljajo torej s te strani gledano Kosovelovi Integrali '26 posebno, samosvojo, v mnogočem izvorno inačico evropskih izmov tistega časa: sicer z izhodiščno, pa vendarle minimalno udeležbo sovjetskih konstruktivističnih vplivov.

(PS: Žal zaradi narave tega zapisa, ki se je že tako zavlekel preko mere, nisem mogel navesti več ponazoritvenega gradiva, čeprav bi to teža problema verjetno zahtevala.)

Mitjaž Kmecl
Filozofska fakulteta v Ljubljani

DOKUMENTI

RAZISKOVALNI SKUPNOSTI SLOVENIJE
Jezikoslovno-literarna sekcija
Ljubljana, Župančičeva 6

PROGRAM RAZISKOVALNIH NALOG LITERARNIH ZGODOVINARJEV — SLAVISTOV IN PREDLOGI, KI JIH NAREKUJE POLOŽAJ STROKE

Dne 25. novembra 1971 so se sestali slovenski literarni zgodovinarji, ki delajo na področju slovenistike oz. slavistike, pregledali

program načrtovanih raziskovalnih tém in ob tej priložnosti kritično pretresli položaj svoje stroke. Oboje je bilo storjeno z na-

menom, da Raziskovalno skupnost SRS ob njenem snovanju nacionalnega programa znanosti seznanimo z raziskovalnimi temami, ki v ta program sodijo, in z zadevami, ki jih pri odgovorni organizaciji znanosti ni mogoče prezreti.

I. Program raziskovalnih tém

Program, ki smo ga obravnavali na sestanku, vam pošiljamo v kratkem izvlečku in z dodanim celotnim gradivom, kolikor smo ga prejeli od zainteresiranih ustanov, delovnih skupin ali posameznikov. Žal nam kljub jasnim vnaprejšnjim navodilom ni uspelo od vseh poročevalcev dobiti dovolj izčrpnih podatkov. Poleg tega je treba opozoriti, da mnogih izrazito individualnih načrtov, ki so vedno bili in bodo zelo bistvena stran naše vede, iz več razlogov ni mogoče evidentirati, čeprav je z njimi treba računati in jim omogočiti kasnejše in sprotno vključevanje v načrte slovenske Raziskovalne skupnosti. V programu tudi ni posebej navedena znanstvena in strokovna periodika (Slavistična revija, Jezik in slovstvo), ki jo štejemo za samoumeven in že utrjen del slovenske slavistike. Podobno bi veljalo za nadaljevanje že utečenih znanstvenih izdaj, kot so na primer: Slovenska bibliografija, Zbrana dela slovenskih pesnikov in pisateljev, Monumenta litterarum slovenicarum i. pod.

II. Predlogi Raziskovalni skupnosti Slovenije

V kritični razpravi o položaju stroke sta se različno pokazali predvsem dve problematični območji, kjer bo treba stvari odločno premakniti, če se hočemo izogniti resnemu zastoju stroke. Na prvem mestu je ugotovitev, ki ni nova, a je prav ob evidentiranju raziskovalnih tem znova prišla na dan z vso svojo težo in ostrino: obstaja cela vrsta temeljnih področij stroke, ki so nerazvita, omrtvičena ali docela zanemarjena. Drugi krog težav, ki seveda ni brez zveze s prvim, pa zadeva organiziranost naše vede, bolj točno: je v nezadostni, današnji ravni vede in obstoječim kreativnim zmogljivostim popolnoma nedorasli institucionalni organizaciji naše znanosti.

Razprava je ob različnih, vendar bolj dopolnjujočih se kot nasprotnih pogledih privredla do naslednjih skupnih temeljnih ugotovitev in predlogov.

A. Najbolj urgentna strokovna področja in naloge

Gre za vrsto znanstvenih nalog, ki jih ni med danes evidentiranimi raziskovalnimi

temami, ali pa so prijavljene samo pogojno, se pravi brez zadostnih možnosti za uresničevanje.

1. *Slovenska retrospektivna bibliografija* (do l. 1945). Delo bi bilo treba zaupati, predvsem pa gmotno omogočiti Komisiji za bibliografijo pri SAZU (prof. Janez Logar).

2. *Izdelava centralnega kataloga slovenskih knjižnic*. Nujno bi bilo evidentirati (predvsem starejši) slovenski knjižni fond ne le knjižnic različnih ustanov, temveč tudi zasebnih. Prav tako potreben bi bil katalog vseh starejših slovenik v zamejskih in inozemskih knjižnicah. Tudi to nalogo bi bilo treba zaupati in omogočiti komisiji za bibliografijo pri SAZU.

3. *Zgodovina slovenskega verza*. Verzologija je eno najmanj razvitih področij slovenske slovstvene vede in smo v tem pogledu daleč za vsemi slovanskimi narodi. Nujno bi bilo zbrati in organizirati skupino raziskovalcev, ki bi se lotila proučevanja slovenskega verza.

4. *Zgodovina slovenske slovstvene vede* (od njenih začetkov do danes). Okoliščina, da takega dela nimamo, močno škoduje stroki doma, še bolj pa v mednarodnih slavističnih krogih. S primernimi sredstvi bi se ob tej temi dala zbrati skupina strokovnih sodelavcev, ki bi se nekaj let posvetili tem vprašanjem.

5. *Literarna teorija*. Kljub posameznim tehtnim raziskovalnim zbiranjem, ki sodijo v to programsko smer (kartoteka literarnoteoretskih izrazov in kartoteka neslovenskih avtorjev, oboje za literarni leksikon pri SAZU) in jih je tudi vnaprej treba popirati, pa smo še vedno brez sleherne širokopoteznejše zasnove, ki bi obetala dati tudi slovenski slovstveni vedi sodobno in celovitejšo literarno teorijo. Večina strokovnjakov se danes že dodobra zaveda, kolikšen primanjkljaj in kakšno škodo pomeni dejstvo, da takega dela nimamo. Seveda bi bila izdelava sistematične in celovitejše literarne teorije, zgrajene na posebnostih slovenske književnosti, zelo zahtevno delo. Potrebna bi bila dobro organizirana in znanstveno res usposobljena skupina delavcev, zbranih ob inštitutskem delu in aparatu. Tu pa se seveda začnejo že vprašanja, ki posegajo v drugo problematično območje naše vede, v njeno organizacijo.

B. Najbolj urgentna vprašanja organizacije znanstvenega dela

1. *Potreba materialnega omogočanja in postopnega institucioniranja novih raziskoval-*

nih žarišč. Produkcija današnje slovenske literarne zgodovine in njenih mejnih področij je v resnici zelo obsežna, razmeroma bogata in notranje nenavadno mnogosmerna. Vendar zmeraj znova ugotavljamo, da je to njeno delovanje po svoji organizacijski strani popolnoma razbita in nepovezano do škodljive mere. Manjka nam trdnega združevalnega jedra oziroma jeder, predvsem inštitutsko organiziranega zaledja z zanesljivimi kadrovskimi in materialnimi možnostmi. Po drugi strani imamo med diplomanti fakultete vedno več odlično usposobljenih in znanstvenega dela voljnih mladih ljudi, ki pa se nam izgubljajo v drugih službah ali v tujino, saj jim ne moremo dati ustreznega delovnega mesta. Skratka, prva in temeljna potreba za primerno dihanje, pomlajevanje in razvoj stroke se glasi: uskladiti institucionalno organiziranost naše vede z njenimi sodobnimi potrebami in njenimi današnjimi kreativnimi zmoglostmi. Pri tem je treba upoštevati dejstvo, da je ta stroka danes tudi že na Slovenskem toliko razvita in v metodoloških zasnovah tako močno večsmerna, da je ni več mogoče brez škode in nasilja vezati na en sam koncept, temveč je treba podpreti njen neizogibni znanstveni pluralizem. Torej je treba omogočiti polno življenje tudi novim, že delujočim in primerno preverljivim raziskovalnim zasnovam. Načelo razumnega in utemeljenega policentralizma je bilo načelo, ki so mu pritegnili vsi udeleženci razprave. Iz tega sledi logičen sklep: podpirati in razvijati je potrebno že obstoječi program SAZU in njenega Inštituta za literaturo, hkrati pa materialno omogočiti in zatem čim hitreje institucionalizirati tudi druge in nove znanstvene raziskovalne programe, evidentirane pri Raziskovalni skupnosti.

Seveda se zavedamo, da boleči problem institucionaliziranja strokovnih potreb, ki se ga slavisti lotevajo že dalj časa, ni edini problem, od katerem bi se odločala usoda stroke, njene moči in zbranosti. Stvari imajo tudi subtilnejše, notranje razsežnosti. Pri tem je na prvem mestu vprašanje samodejne mobilizacije ljudi ob globokih in sorodnih iskateljskih potrebah, torej ob izrazito notranjih motivacijah, ki — ne glede na materialne možnosti — so, ali pa jih ni.

2. Za literarnozgodovinske raziskovalce na področju Maribora in vzhodne Slovenije naj bi se ustanovil *poseben povezovalni in usklajevalni center na Pedagoški akademiji v Mariboru*. Predlog utemeljuje cela vrsta tehtnih raziskovalnih tem, ki jih prijavljajo tamkajšnji literarnozgodovinski delavci, pa tudi potreba po usklajevanju celotnega lite-

rarno-zgodovinskega raziskovalnega dela v Sloveniji.

3. *Uresničevanje samoupravne funkcije Raziskovalcev znotraj Republiške raziskovalne skupnosti*. Preprosta in poštena logika samoupravljanja zahteva, da je neposrednim raziskovalcem omogočeno realno in ne samo simbolično soodločanje pri vseh tistih zadevah Raziskovalne skupnosti, ki so za raziskovalce bistvene in realne. Sem ne sodi samo načrtovanje znanstvenega dela, temveč tudi soodločanje pri potrjevanju oziroma obravnavanju raziskovalnih tém in drugih zahtevkov ali prošenj, prijaviteljskih in vsakoletne javne razpise Sklada RRS oziroma Borisa Kidriča za financiranje znanstvenega dela. Naš predlog je: celotno gradivo, ki prispe na javne razpise za financiranje, naj obravnava na svoji seji najširši krog raziskovalcev ustrezne stroke, formulira ob vsakem primeru svoje stališče in ga prek ustrezne sekcije sporoči upravnemu odboru sklada. Tako mnenje bi lahko tehtno nadomestilo ali vsaj dopolnilo nekoliko problematičen sistem osebnih recenzij.

4. *Pritegnitev slovenistov iz drugih republik in iz tujine*. Samoumeven se nam zdi predlog, da k našemu delovanju znotraj RRS pritegnemo kot enakopravne tudi literarne zgodovinarje-sloveniste, ki delujejo na drugih univerzah v Jugoslaviji. Po potrebi naj bi k načrtovanju in delu pritegovali tudi sloveniste, ki delujejo zunaj Jugoslavije.

5. Razprava je opozorila še na to, da bo potrebno prizadevnejše *sodelovanje s tistimi raziskovalci, ki se ukvarjajo s slovenskim filmom, televizijo in radiom*, torej s panogami, kjer je literatura sestavni del drugih medijev kulture.

Ljubljana, dne 1. decembra 1971

PROGRAM RAZISKOVALNIH NALOG (seznam evidentiranih raziskovalnih tém*)

SLOVENSKA AKADEMIJA ZNANOSTI IN UMETNOSTI

1. *Kritične izdaje starejših slovenskih rokopisnih spomenikov in literarnih del*
Dolgoročnejša in tekoča naloga.
Delo je razdeljeno med več strokovnjaki.

* Utemeljitev tém so (v večini primerov) v dodanem gradivu.

2. *Korespondence znamenitih Slovencev*

Dolgoročnejša in tekoča naloga.
Delo opravlja več strokovnjakov.

3. *Slovenski biografski leksikon*

Dolgoročnejša in tekoča naloga (v zadnji fazi).

Urednik: znan. svet. Alfonz Gspan.

4. *Literarni leksikon*

Dolgoročnejša in tekoča naloga.

Prva faza: izdelava kartoteke slovenskih literarnoteoretskih terminov in kartoteke neslovenskih avtorjev v slovenski periodiki od druge polovice 18. stol. do danes.

KATEDRA ZA ZGODOVINO SLOVENSKE KNJIŽEVNOSTI (Filoz. fak., Ljubljana)

5. *Zgodovina slovenske književnosti*, strukturirana po razvoju literarnih zvrsti.

Dolgoročnejša tema: 1972—1982.

Skupinsko delo. Nosilec teme: prof. dr. Boris Paternu v sodelovanju s prof. dr. Francem Zadravcem, doc. dr. Matjažem Kmec-
lom, asist. Jožetom Koruzo in asist. Helgo
Glušič-Krisperjevo ter skupino strokovnih
sodelavcev (5).

6. *Slovensko narodnoosvobodilno pesništvo (1941—1945)* (Izdaja komentiranega gradiva v več knjigah s spremno študijo.)

Dolgoročnejša tema: 1971—1981. Skupinsko delo.

Nosilec teme: prof. dr. Boris Paternu z enim strokovnim sodelavcem in s slušatelji slavisti.

7. *Zgodovina slovenske slovstvene vede* (od začetkov v 16. stol. do danes). Pogojna tema, izvedljiva samo v primeru, če bodo dodeljena sredstva za organizacijo posebne skupine delavcev.

Dolgoročnejša tema: 1972—1985.

SLOVENSKA MATICA

8. *Slovenske ljudske pesmi, II—X. knjiga*

Dolgoročnejša in tekoča naloga.

Skupinsko delo: dr. Zmaga Kumer, dr. Milko Matičetov, dr. Valens Vodušek.

9. *Izdaja monografij slovenskih pesnikov in pisateljev*

Dolgoročnejša in tekoča naloga.

Pred izidom: dr. Branko Berčič, Mladost
Ivana Tavčarja.

10. *Razvoj slovenske dramatike* (od najstarejših časov do druge svetovne vojne).

Avtor: akad. prof. dr. France Koblar.

11. *Slovenska umetna pesem pred Prešernom*

Avtor: znan. svet. Alfonz Gspan.

LITERARNOZGODOVINSKI DELAVCI, ZBRANI OB MARIBORSKEM CENTRU NA PEDAGOŠKI AKADEMIJI

12. *Priprava Vrazove in D. Trstenjakove korespondence* za znanstveno kritično izdajo (pripravljenost za sodelovanje pri akademski izdaji Korespondence znamenitih Slovencev).

13. *Repertoar slovenskih dramskih gledališč od začetkov do danes*

Literarnozgodovinska obravnava rasti slovenske gledališke misli.

Dolgoročnejša tema: 1972—1982.

Skupinsko delo. Nosilec teme bo določen po dogovoru. Priprave vodita: Bruno Hartman in Ignac Kamenik.

14. *Zgodovina slovenske mladinske književnosti*

Literarnozgodovinska obravnava problema. Dolgoročnejša naloga: 1972—1982.

Skupinsko delo. Nosilec teme bo določen naknadno po deležu v skupnem načrtu. Sodelovali bi raziskovalci s Pedagoške akademije v Mariboru, iz Pionirske knjižnice v Ljubljani in Mariboru ter sodelavci (v Mariboru izhajajočega) zbornika *Otrok* in knjiga.

15. *Leksikon slovenske mladinske književnosti*

Delo, ki bi nastajalo hkrati z gornjim delom.

16. *Krleža v slovenski slovstveni publicistiki do l. 1941*

Delo v končni fazi. Dokončano bo 1972.

Avtor: dr. Janez Rotar.

DRUGE TEME, EVIDENTIRANE KOT INDIVIDUALNE ALI SKUPINSKE

17. *Korespondenca Matija Čopa in Emila Korytka*. Znanstveno kritična izdaja. Edicija: Korespondence znamenitih Slovencev pri SAZU.

Izdelava: 1972—1974.

Avtor: akad. prof. dr. Anton Slodnjak.

18. *Monografija: Ivan Tavčar*

Izdelava: 1972—1973.

Avtor: prof. dr. Marja Boršnik.

19. *Kalobski rokopis*

Znanstveno kritična izdaja.

Izdelava: 1970—1972. Izdaja: pri SAZU.

Avtor: dr. Lino Legiša.

20. *Monografija o Lovru Kuharju-Prežihovemu Vorancu*

Izdelava: 1972—1975. Izdaja: pri DZS kot sklepna knjiga Zbranega dela Lovra Kuharja-Prežihovega Voranca.

Avtor: Drago Druškovič.

21. *Cankarjeva bibliografija*
Izdelava: 1972 (zadnja faza). Izdaja: Obzor-
ja, Maribor.

Avtor: prof. France Dobrovoljc.

22. *Bibliographie de la littérature slovène
en langue française*

Za: Annales de l'Institut Français de Za-
greb.

Izdelava: 1972. Avtor: France Dobrovoljc.

23. *Pomenska analiza slovenske dramatike
med Linhartom in Grumom*

Fenomenološko pozitivistična obravnava.

Izdelava: 1972—1974.

Skupinsko delo.

Avtorji: Niko Grafenauer, Andrej Inkret,
Taras Kermauner.

24. *Slovenski ekspresionizem*

Celovita obravnava.

Izdelava: do konca 1972 (v zaključni fazi).

Nosilec teme: prof. dr. Fran Petré.

25. *Ivan Cankar. Monografija*

Izdelava: 1973—1975.

Nosilec teme: prof. dr. Fran Petré.

26. *Nové tendence v slovenski poeziji v
dvajsetih letih*

Izdelava: 1972—1975.

Avtor: Katarina Šalamun-Biedrzycka.

prof. dr. Boris Paternu
Filozofska fakulteta v Ljubljani

PISMA ZAVODU ZA ŠOLSTVO OB PREDLOGIH ZA NOVE OSNOVNOŠOLSKE IN SREDNJEŠOLSKE UČNE NAČRTE — III

1

*Smotri pouka slovenskega jezika v osnovni
šoli*

K razpravi o osnutku učnega načrta za osnovno šolo, za predmet slovenski jezik, prispevam v okviru slavističnega društva novo formulacijo uvodnega dela »Smotri pouka slovenskega jezika v osnovni šoli«. Ta uvodni del je pomembno idejno izhodišče, jedro. Menim, da je takšen, kot je predložen, vsebinsko in formalno šibek. Ne bom kritično analiziral, v čem je ta šibkost, podajam raje kar svoj predlog tega besedila. Upam, da lahko pripomore k večji kvaliteti, strokovnosti, osmislitvi uvoda v učni načrt oziroma učnega načrta samega.

1. Učenci ustvarjalno razvijajo svoje jezikovno sporočanje, sistematično goječ razne oblike govornega in pismenega sporočanja. Razvijajo kompozicijsko in sintaktično učinkovitost. Obvladujejo besedišče. Kulti-
virajo artikulacijo glasov in izvajanje govornih celot.

2. Učenci se usposobijo za ustno in pismeno sporočanje v knjižnem jeziku (pridobijo pravorečne in pravopisne navade).

3. Učenci spoznajo načine opazovanja in sistematiziranja (urejanja) brezštevilnih jezikovnih pojavov. Slovnica je orodje za napredovanje knjižnega jezika, za odločanje o jezikovnih vprašanjih, za učenje tujih jezikov in za splošno razvijanje logičnega mišljenja.

4. Učenci spoznajo zakonitosti in probleme slovenskega strokovnega jezika, v vseh razredih se mora učni predmet slovenski jezik naravno povezovati z drugimi učnimi predmeti.

5. Učenci v veliki meri osvajajo njim primerno umetnostno književnost; ta s pomočjo estetskih teženj spaja razsežnosti, resnice življenja. Spoznavajo naravno bistvo ustvarjalcev in ustvarjanja lepe književnosti.

6. Učenci se urijo v življenju v izbrana jezikovna sporočila in v izvajanju (reproduciranju) besedil v obliki manj ali bolj izraznega branja, v obliki deklamiranja, v obliki aktivnega govornega in gledališkega poustvarjanja. Prepojijo se z ritmom slovenskega ljudskega pesništva in z nekaj ritmi umetnega pesništva.

7. Učenci se urijo v kritičnem opazovanju in razčlenjevanju slabših jezikovnih sporočil, a če so vsebinska, se jih uče izboljševati in prirejati.

8. Učenci se usposablajo za samostojno delo z dobro knjigo, periodiko, za razumevanje gledaliških in filmskih del, radijskih in televizijskih oddaj in sploh sodobnih manifestacij jezika v javnosti.

9. Učenci pridobivajo svetovno, evropsko, slovansko in južnoslovansko jezikovno in kulturno zavest. Razvijajo ponos na materin, slovenski jezik in na slovensko kulturo, na domači kraj, pokrajino, gospodarstvo,

ponos na slovenski narod in na slovensko republiko in na socialistično domovino Jugoslavijo.

Da bi mogli primerjati, sledi ponatis Smotrov pouka slovenskega jezika v osnovni šoli iz uradno predlaganega učnega načrta:

— učenci se nauče pravilnega in tekočega ustnega in pismenega sporočanja v knjižnem jeziku in si pridobe pravorečne in prapovpisne navade;

— učenci si osvoje oblike ustnega in pismenega sporočanja za vsakdanje življenjske situacije;

— učenci se nauče smiselnega tihega, glasnega in recitativnega branja in samostojnega dela s knjigo;

— učenci spoznajo osnovne značilnosti in zakonitosti knjižnega jezika, si zaostrijo čut za knjižni jezik, razvijejo logično mišljenje in dobijo osnove za učenje tujih jezikov;

— učenci se usposobijo za doživljanje, umevanje in vrednotenje besedne umetnosti, tako da bodo dobro knjigo ljubili, iskali, ob njej osebnostno rasli in spoštovali materinščino in slovensko kulturo;

— učenci se usposobijo za razumevanje in doživljanje filmskega dela, gledališča, TV in radia ter spoznajo osnovne sestavine umetniškega izraza;

— učenci si pridobijo pozitivna etična stališča, spoštovanje socialistične domovine in pravičen odnos do dela in soljudi.

Milan Dolgan
Pedagoška akademija v Ljubljani

2

Deljivost ali nedeljivost srednješolskih učnih načrtov

Poznani so mi trije učni načrti za tehnične šole, ciklostilno razmnoženi, brez letnic izdelave in podpisa sestavljalcev. Zanima me v njih le literarnoteoretični delež, ki v vseh treh ni tako majhen, vsekakor pa občutno večji kot v gimnazijskem.

Prvi ni bil namenjen samo tehničnim, temveč vsem srednjim strokovnim šolam. Veljaven je bil — po izjavah starejših profesorjev — celo desetletje. Literarna teorija je v njem razdeljena na prva dva letnika: od letnih 95 ur ji je prisojenih kar 30 za prvi letnik, v drugem pa število ur ni posebej določeno. Enako število ur kot teoriji je odmerjeno tudi literaturi; v prvem letniku je bilo treba predelati snov od ljudske pesmi do romantike, v drugem pa do l. 1881.

Drugi načrt niti ni to, temveč le »osnutek minimalnega učnega načrta za slovenščino na tehničnih in njim ustreznih šolah za gospodarstvo in družbene službe.« Ta načrt je bil med dosedanjimi veljaven le na nekaterih tehničnih šolah in je imel tudi najkrajšo življenjsko dobo. Literarno teorijo je bilo treba po tem osnutku minimalnega učnega načrta poučevati dve uri tedensko v prvem letniku in enako v prvem polletju drugega letnika. Torej poldrugo leto literarna teorija! Tretjo tedensko uro so sestavljavci (ali sestavljalcev) namenili jezikovnemu pouku. Z literaturo se je dijak

tehničnih šol začel seznanjati torej šele v drugem polletju drugega letnika, v katerem je slišal o »vrhuncih evropske književnosti od antike do romantike«.

Sedaj veljavni »učni načrt za slovenski jezik s književnostjo na srednjih tehničnih šolah« deli snov prvega letnika na 40 ur jezikovnega in 65 ur literarnoteoretičnega pouka (realizira pa se jih ob optimalnih pogojih skupno največ 90). Literarnozgodovinski pouk pa (hkrati z jezikovnim) traja preostala tri leta, začenši z evropskim srednjim vekom.

Pri primerjanju teh načrtov (lahko pa tudi le enega) z gimnazijskim vidimo, da gre za dva skorajda različna tipa srednjih šol: gimnazijski dijaki potrebujejo manj oz. le osnovne pojme iz književne teorije, ki jih dobijo v prvem polletju prvega letnika. Tehnični dijaki pa se morajo krepkeje podkovati — potrebno jim je takorekoč celo leto, da so po zdajšnjem načrtu sposobni seznanjati se z literaturo. Osemletkarji se odločajo za razne drugostopenjske šole, med njimi tudi za tehnične. Ob koncu prvega letnika gimnazijci poznajo poleg osnov teorije tudi besedno umetnost od egipčanske do incl. srednjega veka, jutrišnji tehnik pa spoznava besedne umetnine samo v sklopu literarne teorije (namesto narobe), zgodovina literatur mu je še neznana. Tako se pri njem prekine spoznavanje slovenskih dogajanj za celo leto. Iz osnovne šole pride z željo, da bi se globlje in sistematično seznanjal z literaturo, slovensko in svetovno, namesto pričakovanega pa ga čaka enoletni pouk teorije.

Zagovorniki ločenega učenja literarne teorije se menda spominjajo starih avstrijskih učnih načrtov. Sam pa se dobro spominjam, da so nam na klasični gimnaziji vse bistveno iz literarne teorije povedali kar pri literaturi. (Sonet npr. bolj zaživi v dijakovi zavesti ob spoznavanju Danteja in Petrarce ter našega Prešerna.) Povojni gimnazijski učni načrt se glede teorije bistveno ni razlikoval od sedanjega gimnazijskega.

Tehnične šole imajo slovenščino tri ure tedensko. Zaradi manjkajoče ure bi moral biti pouk še bolj posvečen jeziku in literaturi, kot pa da vse prvo leto literarni pouk zamenja uvod v besedno umetnost, teoretična priprava na učenje literature. Najpomembnejše iz metrike, poetike in stilistike prinese tudi tehnični dijak že iz osnovne šole.

Šolska praksa jasno pove, da ne moremo govoriti o neki specifični slovenščini na tehničnih šolah (v kolikor to ne zadeva poklicne terminologije pri jezikovnem pouku). Nimamo slovenščine za gimnazijce in slovenščine za tehnike itn. Učni načrt naj bo en sam: ne gimnazijski in ne tehnični, temveč le srednješolski. Če imajo gimnazijci

uro več, tehniki pa uro manj, potem je sklep dovolj jasen. Slovenščina je maturitetni predmet na tehničnih šolah, od 1965. leta spet tudi ustno. Abiturienti srednjih šol se vsi ne odločajo samo za tehniko ali samo za filozofijo, temveč za prav vse fakultetne študije. Zakaj ne bi imeli vsebinsko in v glavnem tudi količinsko enake jezikovne in slovstvene izobrazbe? Preizkusni izpit maturantov-tehnikov je ob dosežanih načrtih na filozofski fakulteti seveda zahteven in tudi povsem umljljiv.

Urejali so in uredili učne načrte za osnovne šole in gimnazije (in baje pripravljajo že nove, izboljšane), tehnične pa so dobivale tudi osnutke minimalnih načrtov. Namesto množice srednješolskih učnih načrtov za materin jezik in književnosti bi morali imeti isti učni načrt, iste učbenike in ustrezno znanje. Osemletkarji prihajajo na drugostopenjske šole s enakim jezikovnim in literarnim znanjem, z enako novim, poglobljenim in razširjenim naj po štirih letih odhajajo s teh ali onih šol.

Stane Grebenc
TSS v Ljubljani

V OCENO SMO PREJELI

Ramovš, Fran: *Zbrano delo*. 1. knj. (Ur. Tine Logar in Jakob Rigler.) Ljubljana 1971. 373 str. (SAZU. Razred za filološke in literarne vede. Dela 23/I. Inštitut za slovenski jezik. 11/I.)

Bulletin scientifique. Section B. Sciences humaines. T. 7 (16), No. 10—12. Zagreb 1971.

Časopis za zgodovino in narodopisje. N. v. 7. (XVII.) letn. 1971, 1. zv. Maribor, Obzorja 1971. 151 + (1) str.

Umjetnost riječi. Časopis za nauku o književnosti. God. XV, br. 1. Zagreb, Hrvatsko filološko društvo 1971.

Stabéj, Jože: *Die slovenischen Monatsnamen*. (Historisch-sprachwissenschaftliche Übersicht). Sonderdruck. Zeitschrift für slavische Philologie. Bd. XXXVI. H. 1. Str. 108—129. Heidelberg 1971.

Cankar, Franc: *Žlahta*. Družinska kronika. (Prir. slikovno gradivo, spremno besedo in pojasnila napis. France Dobrovoljc.) Maribor, Obzorja 1971. 210 + (II) str.

Fridau, Nada: *Severna okna*. Pesmi. Maribor, Obzorja 1971. 48 + (II) str.

Gaborovič, Nada: *Seme*. Roman. Maribor, Obzorja 1971. 694 + (I) str.

Gajšek, Vladimir: *Daljna težišča*. Maribor, Obzorja 1971. 109 + (III) str.

Hanžek, Matjaž: *Iščemo pesmi, kje so?* Maribor, Obzorja 1971. 42 str. + 23 pril. (Znamenja. 21.)

Hofman, Branko: *Mož brez obraza*. Dramski kontrapunkt s tremi akordi in intervali. (Spremno besedo napisal Taras Kermauner.) Maribor, Obzorja 1971. 42 + (I) str.

Jančar, Drago: *Romanje gospoda Houžvičke*. Maribor, Obzorja 1971. 163 + (II) str.

Javoršek, Jože: *Hvalnica zemlji*. Roman. Maribor, Obzorja 1971. 190 + (I) str.

Kette, Dragotin: *Poezije*. (Ur. in spremno besedo napisal Niko Grafenauer.) Maribor, Obzorja 1971. 242 + (III) str. (Iz slovenske kulturne zakladnice. 12.)

Kolar, Marjan: *Sezuj se, kadar stopiš v mošejo*. Roman. Maribor, Obzorja 1971. 107 + (I) str.

- Kreft, Bratko: *Človek mrtvaških lobanj*. Maribor, Obzorja 1971. 663 + (I) str. (Izbrano delo. 1.)
- Mahnič, Mirko: *Upanje*. Iz dnevnika gledališkega lektorja. Maribor, Obzorja 1971. 182 + (I) str.
- Medved, Andrej: *Sled*. Maribor, Obzorja 1971. 76 + (I) str.
- Messner, Janko: *Skurne storije*. Ob petdesetletnici Koroškega plebiscita. Maribor, Obzorja 1971. 146 + (II) str.
- Pisk, Bojan: *Polnoletje odpovedi*. Maribor, Obzorja 1971. 44 + (II) str.
- Rebula, Alojz: *Gorje zelenemu drevesu*. Dnevnik. Maribor, Obzorja 1971. 253 + (I) str.
- Rupel, Dimitrij: *Tajnik šeste internacionale*. (Spremna beseda Taras Kermauner.) Maribor, Obzorja 1971. 194 + (I) str.
- Snoj, Jože: *Negativ Gojka Mrča*. Roman. Maribor, Obzorja 1971. 250 + (I) str.
- Švajncer, Janez: *Že nekoč, danes, jutri*. (Hvalnica ljubezni. Spremno besedo napisal Taras Kermauner.) Maribor, Obzorja 1971. 220 + (I) str.
- Urbančič, Ivan: *Leninova »filozofija« ali o imperializmu*. Maribor, Obzorja 1971. 98 + (II) str. (Znamenja. 20.)
- Zidar, Pavle: *Učiteljice*. Maribor, Obzorja 1971. 272 + (II) str. (Knjižna zbirka Nova obzorja. 86.)
- Zorman, Ivo: *Pedagoška komedija*. Maribor, Obzorja 1971. 399 + (I) str.
- Stanič, Valentin: *Pesme za kmete in mlade ljudi*. (Ur. in spremno besedo napisal Filip Fischer.) Trst, Založništvo tržaškega tiska 1971. 82 + (I) str.
- Renko, Stanislav: *Kje prebivamo in koliko nas je Slovencev v Italiji*. Narisal Srečko Zupan, Dop. in popr. ponat. iz Primorskega dnevnika. (Trst), Založništvo tržaškega tiska 1971. 31 + (I) str. (Ov. nasl.: Koliko nas je Slovencev v Italiji.)
- Jadranski koledar 1972*. (Ur. Jože Koren. Trst), Založništvo tržaškega tiska (1972). 292 + (II) str.
- Dokumenti borbe za narodnostne pravice Slovencev pod Italijo*. (Priloga za *Jadranski koledar 1971*. Trst, Založništvo tržaškega tiska 1971.) 61 + (II) str.
- Slavjanski rodoljub*. Mesečni časopis na svitlobo dan od Slavjanskega društva v Terstu. Faksimile vseh šestih števil iz leta 1849. (Ur.: Stanislav Renko. Napisali: Samo Pahor, Ive Mihovilović, Stanislav Renko.) Trst, Založništvo tržaškega tiska 1971. 48 str.
- Prešern, France: *Lirika*. (Uredila M. Ryžova. Predgovor napisal Anton Slodnjak.) Prevod so slovenskogo. Izdatel'stvo »Hudožestvennaja literatura«. Moskva 1971. 166 str. Nakl. 25.000 izv.

POPRAVEK

Na strani 82, JiS XVII 3 (levi stolpec, drugi odstavek), je pravilno: (roj. 14. decembra 1886).
